

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

ARAP BAHARI SONRASINDA TÜRKİYE-SURİYE
SINIR GÜVENLİĞİ

SALİH BÜYÜKKAYMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
DOÇ. DR. YUSUF SAYIN

KONYA-2021

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	SALİH BÜYÜKKAYMAZ		
	Numarası	17811401037		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER / ULUSLARARASI İLİŞKİLER		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Arap Baharı Sonrasında Türkiye-Suriye Sınır Güvenliği			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

İÇİNDEKİLER

Tablolar Listesi	iii
Şekiller Listesi	iv
Özet	v
Abstract	vi
Ön Söz	vii
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: SINIR

1.1.Siyasi Sınır Kavramı	5
1.2.Sınır Kavramının Tarihçesi.....	7
1.2.1. Modern Öncesi Dönemde Sınır Kavramı.....	7
1.2.2. Modern Dönem / 1648 Vesfalya Antlaşması	
Sonrası Sınır Kavramı	9
1.3. Sınır Biçimleri.....	15
1.4. Modern Türkiye’de Sınırlar	18
1.4.1. Osmanlı İmparatorluğu’nda Sınır	19
1.4.2. Türkiye Cumhuriyeti Sınırlarının Temelleri	20
1.4.3. Türkiye’nin Sınır Komşuları ve Sınır Biçimleri	24

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE: REALİZM PERSPEKTİFİNDE SINIR

GÜVENLİĞİ

2.1. Realist Teorinin Temel Varsayımları	26
2.2. Realizm ve Sınır Güvenliği.....	31
2.2.1.11Eylül Sonrası Sınır Güvenliği Anlayışının Değişimi ve Dönüşümü.32	
2.3.Arap Baharı Sonrası Ortadoğu’da Bölgesel Güvenlik Kompleksi ve Sınır	
Güvenliği	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PRATİK ÇERÇEVE: TÜRKİYE-SURİYE SINIR GÜVENLİĞİ

3.1. Türkiye'nin Sınır Güvenliği Politikası	38
3.2. Suriye Krizi ve Türkiye'nin Sınır Güvenliği Politikası	45
3.3. Askeri ve Fiziki Tedbirler	46
3.3.1. Fırat Kalkanı Harekâtı	50
3.3.2. Zeytin Dalı Harekâtı	50
3.3.3. Barış Pınarı Harekâtı	51
Sonuç	54
Kaynakça	57

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. “Frontiers” ile “Borders” Kavramlarının Ayrımı	13
Tablo 3.1. Türkiye’nin Mevcut Sınır Güvenlik Sistemi	44

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Türkiye-Suriye Coğrafi Yapay Sınırı	18
Şekil 1.2. Türkiye-Yunanistan Sınırını Çizen Coğrafi Doğal Sınır: Meriç Nehri	18
Şekil 3.1. Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi	51
Şekil 3.2. Suriye'nin Kuzeyindeki Son Durum (11.10.2019).....	57

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	SALİH BÜYÜKKAYMAZ		
	Numarası	17811401037		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER / ULUSLARARASI İLİŞKİLER		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. YUSUF SAYIN		
Tezin Adı	ARAP BAHARI SONRASINDA TÜRKİYE-SURİYE SINIR GÜVENLİĞİ			

ÖZET

Sınır kavramını anlamak için, zaman içinde farklı yaklaşımları ve dönüşümlerini incelemek önem arz etmektedir. Çünkü özelde uluslararası ilişkilerde genelde sosyal bilimlerde birden çok sınır tanımı ve kavramına rastlamak mümkündür. Özellikle dünyanın birçok yerinde sınır anlaşmazlıkları bulunduğundan, çatışmaların köklerinin daha iyi anlaşılması ve bu anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması için sınır kavramının analiz edilmesi, bu çalışmanın temel amacıdır. Bu çerçevede öncelikle sınır kavramının kuramsal bir çerçevesi sunulmuş olup birçok bilimsel ve akademik kaynakta kullanılmasına rağmen aralarındaki ayrıntıya dikkat edilmeyen sınır (border), sınır boyu (frontier) ve hudut (boundary) kavramları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Modern öncesi dönem ve 1648 Vesfalya Anlaşmaları sonrası günümüzde algılandığı şekliyle kesin hatlarla ayrılmış olan teritoryal sınırlar, aynı zamanda sınır güvenliği kavramının nasıl ortaya çıktığını analiz edebilmek için güvenlik kavramı, bu çalışmanın ele aldığı konular arasındadır. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar neticesinde Türkiye’de ‘Sınır’ ve ‘Güvenlik’ kavramı ve ‘Sınır Güvenliği’ biçimlerinin önemine işaret edilerek sınır komşuları ve sınır biçimleri açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hudut, Sınır, Siyasi Sınır, Sınır Boyu, Sınır Güvenliği, Suriye Türkiye.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	--

Author' s	Name and Surname	SALİH BÜYÜKKAYMAZ		
	Student Number	17811401037		
	Department	INTERNATIONAL RELATIONS / INTERNATIONAL RELATIONS		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	☒	
		Doctoral Degree (Ph.D.)	☐	
	Supervisor	DOÇ. DR. YUSUF SAYIN		
Title of the Thesis/Dissertation	THE BORDER SECURITY OF TURKEY AND SYRIA AFTER ARAP SPRING			

ABSTRACT

In order to understand the concept of boundary, it is important to examine different approaches and their transformations over time. Because it is possible to come across more than one definition and concept of borders in social sciences generally and in international relations particularly. Especially since there are border disputes in many parts of the world, the main purpose of this study is to analyze the concept of border in order to better understand the roots of conflicts and to resolve these conflicts. In this framework, a theoretical framework of the concept of border is presented first of all, and although it is used in many scientific and academic sources, the concepts of border, frontier, and border, which are not paid attention to detail, are examined in detail. The concept of security is among the subjects that this study deals with in order to analyze how the concept of border security emerged as well as the territorial borders, which are clearly separated as perceived today after the pre-modern period and the 1648 Vesfalya Agreements. As a result of the results obtained within the scope of the study, the importance of 'Border' and 'Security' concepts and 'Border Security' forms in Turkey, border neighbors and border forms are explained.

Keywords: Border, Boundary, Frontier, Political Security, Political Border, Syria, Turkey.

ÖN SÖZ

İnsanların dünya üzerinde yaşam alanları oluşturmaya başlaması etnik, dini, sosyal ve kültürel olarak ayrılmalarına neden olmuş ve böylece ilkel anlamda sınır olarak algılanan hudutlar oluşmaya başlamıştır. Dolayısıyla ilk çağlarda beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçların sağlanması etrafında oluşturulan güvenlik algısı, devletlerin gelecekte sınırlarını koruma isteğiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Özellikle dış tehditlere karşı kendini güvende hissetme dürtüsü, insanları toplu halde yaşamaya sevk ederken, çeşitli seviyelerde yönetim biçimleri oluşturmaya başlamaları devlet denilen yapıyı oluşturmuş ve güvenlik ihtiyacı gelişmeye başlamıştır. Bu bağlamda, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde sınır, güvenlik ve bu iki kavramı sentezleyen sınır güvenliğine ilişkin bir araştırma olan bu çalışma, alandaki boşluğa katkı sağlamaya çalışmaktadır. Öncelikle yüksek lisans öğrenimim boyunca gerek ders dönemi gerek bu çalışmasının hazırlık sürecinde kıymetli vaktini bir an olsun esirgemeyen, maddi ve manevi desteğini her daim hissettiğim başta danışmanım Sayın Doç. Dr. Yusuf Sayın'a teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Aynı zamanda büyük bir disiplin içerisinde sahip oldukları bilgi birikimlerini bize aktarmak için gayret gösteren Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Murat Çemrek başta olmak üzere, bu süreçte kendilerinden istifade ettiğim Tez İzleme Komitesi üyelerimiz Doç. Dr. M. Cüneyt Özşahin ve Doç. Dr. Levent Yiğittepe'ye teşekkür ederim. Akademik hayatım boyunca önerileri ve tavsiyelerini benden esirgemeyen hocam Dr. Selçuk Kahraman'a teşekkür ederim. Ayrıca akademik hayatımın şekillenmesinde büyük katkıları olduğunu/olacağını düşündüğüm hocam Doç. Dr. Esra Banu Sipahi'ye teşekkür ederim. Bu çalışma boyunca destekleri ile bu çalışmaya sıkı sıkıya bağlanmamı, motive olmamı sağlayan sevgili aileme çok teşekkür ederim.

Salih BÜYÜKKAYMAZ- 2021

GİRİŞ

Bu çalışma, sınır kavramının kuramsal bir çerçevesini geliştirmeyi ve bu çerçeveyi Türkiye sınırlarına uygulamayı amaçlamaktadır. Sınır (border), sınır boyu (frontier) ve hudut (boundary) terimleri birçok makale ve kitapta kullanılmasına rağmen aralarındaki ayrıntıya çok fazla dikkat edilmediği görülmüştür. Dünyanın birçok yerinde sınır anlaşmazlıkları bulunduğundan, çatışmaların köklerini daha iyi anlamak ve bu anlaşmazlıkları çözmeye çalışmak için bu kavramları analiz etmek gerekmektedir (Özcan, 2002: 3). Sınır ve sınır boyu bir alanı ifade ederken, hudut bir çizgi ya da hattı ifade etmektedir (Tekin, 2012: 6). Modern öncesi dönemlerde sınırlardan ziyade hudut boylarının belirgin olduğunu vurgulayan Giddens, sınırların ulus-devletin ortaya çıkmasıyla oluştuğunu belirtmektedir (Giddens, 2008: 74).

İnsanların dünya üzerinde yaşam alanları oluşturmaya başlaması, etnik, dinî, sosyal ve kültürel olarak da ayrışmalarına neden olmuş ve böylece ilkel anlamıyla sınır olarak algılanan hudutlar oluşmaya başlamıştır. Hudutların/sınırların oluşumuyla mülkiyet kavramının gelişmesi güvenlik ihtiyacını arttırmış ve bu durum da hudutların önem kazanmasına neden olmuştur. Modern öncesi dönemlerde sınırlar aşiretleri, krallıkları, imparatorlukları ya da prenslikleri birbirinden ayırma vazifesi görürken, çağdaş uluslararası sistemin kuruluşu olarak kabul edilen 1648 Vesfalya Anlaşmasıyla krallıkların ve imparatorlukların yerini modern devletlerin almaya başlaması ve çağdaş anlamda ulus-devletlerin ortaya çıkması sınır kavramının önemini arttırmıştır. Gelişen süreçte devletler tarafından aidiyet duygusunu geliştirme ve ulusal kimlik altında birleştirme aracı olarak kullanılan sınırlar, aynı zamanda ulusal kimlik işaretleri de sayılmıştır.

Geniş anlamda düşünülecek olursa sınır kavramı, aslında mülkiyetle ilgili olup, ister bireyler isterse devletler açısından sahip olunanları gösteren bir unsurdur. İlk çağlardan beri kurulan devletler, her ne kadar kültürel, sosyal ve etnik açıdan farklı olsalar da sahip oldukları ülke topraklarını ve halkını ancak sınırları vasıtasıyla diğer devletlerden ayırmışlardır. Dolayısıyla sınır, eldekilerin kaybedilmemesi için hassasiyetle korunması gereken bir kavram olarak da ifade edilebilir. Geçmişten bugüne kadar kurulan devletlerin sınırları çeşitli kriterlere göre tespit edilmiş olmakla

beraber en sağlıklı ve uzun süreli olan sınırlar; dağlar, akarsular ve göller gibi tabii unsurlara göre belirlenenlerdir (Gümüşçü, 2010: 79).

Siyasi coğrafya açısından bakılması gerekirse, sınır denildiğinde ilk akla gelen konulardan biri mevcut siyasi terminolojide ‘ulus-devlet’ denilen siyasi otoritenin ulusal ve mekânsal sınırlarını göstermektedir. Ulus-devletler, uluslararası düzenin temel aktörlerinden biri olarak kabul edilebilecek sınırlarıyla uluslararası sistemin temel aktörleri olarak da bilinir (Keskin, 2011: 1). Siyasi ünite olarak devletin sınırları, yöneticiler tarafından vergi ve askerî olmak üzere, halka daha iyi hizmet götürebilmek amacıyla daha küçük idari birimlere ayrılmış ve bu ayırım yapılırken yine mümkün olduğunca doğal sınırlar esas alınmıştır.

Siyasî otoritenin çerçevesini belirleyen sınırlar, insanların yaşamını etkileyen önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. Günümüz dünyasında, sınırlarla ayrılmış ulus-devletlerden oluşan uluslararası bir sistem bulunmaktadır. Sınırlar, ulus-devletlerin otoritesinin ve egemenliğinin nerede başladığını ve sonlandığını ve bunun sonucunda da uluslararası düzenin sürdürülebilir olmasını belirlemektedir. Sınırsız sosyal, politik ve ekonomik hayatın örgütlenmesi olanaksızdır. Modern sınırlar harita üzerinde sadece çizgiler değil; siyasal yaşam anlayışının merkezinde yer alırlar. Bir sınır tarafından çevrelenmiş olan insanlara özgünlük duygusu vermesinin yanında ortak bağlılıklarını ve değerlerini paylaşma yükümlülüğü de verir (Özcan, 2002: 4). Genel olarak, doğal ve yapay iki tip sınır vardır. Doğal sınırlar, insana ait tüm bilişsel eylemlerden bağımsız var olurken yapay sınırlarsa insanî kararlar sayesinde var olur. Doğal sınırlar, genellikle doğal coğrafi özelliklere ve etnik bölünmelere bağlıdır. Ancak, çoğu modern sınırlar doğal ve yapay özelliklerin birleşimine sahiptir.

Sınırlarla ilgili tanımlar, dünyadaki tüm sınırların aynı özelliklere sahip olduğu gibi bir yanlış anlaşılmalara yol açmamalıdır. Böyle bir yanlış anlama yanlış çözümlere sevk edebilir. Sınırlar aynı özelliklere sahip olmalarına rağmen dünyanın farklı bölgelerinde anlam ve kullanıldıkları coğrafya bakımından farklı nüanslara sahiptir. Mesela Avrupa, Amerika, Orta Doğu ve Afrika’daki sınır kavramı farklı çağrışımlar uyandırır. Bu nedenle, bu terimleri farklı anlamlar için farklı içerikler de kullanmak mümkündür. Sınır anlaşmazlıkları da dünyanın her yerinde aynı

değildir. Farklı yerlerde farklı deneyimler, sınır anlaşmazlıklarının çeşitlenmesine yol açmaktadır (Özcan, 2002: 5). Bugün sınır kavramı ve anlaşmazlıklar, dünyada yeraltı ve yerüstü doğal kaynakların dağılımı, kaynakların paylaşımlarına yönelik yaşanan çatışmalar, sınır-ötesi askeri müdahaleler, sınır ticareti ve sınır kaçakçılığı gibi olaylar nedeniyle gündemdeki yerini ve önemini korumaktadır.

Sınırla ilgili konuların başında güvenlik veya sınır güvenliği meselesi gelmektedir. Güvenlik, Uluslararası İlişkiler disiplini içinde devletlerin temel ihtiyacı olan bir kavramdır. Bireysel ve kolektif düzeylerde varlığını koruma ve sürdürme amacı taşıyan temel kazanımlara yönelik tehdidin olmaması durumu olarak tanımlansa da Uluslararası İlişkiler teorileri açısından, güvenliğin tanımı hususunda bir uzlaşma bulunmamakta; her seviyede bu kavrama bakış açısı değişkenlik göstermektedir (Aydın, 2013: 1). “Kim için güvenlik? Ne için güvenlik?” gibi söylemlerin varlığı bu terimi tanımlamada birçok tartışmalara sebep olmaktadır. Güvenlik, son tahlilde koşullara bağlı olduğu için içeriği zamana, mekâna ve kültürel unsurlara göre değişmektedir. Dolayısıyla kavram, çok boyutlu yapısıyla farklı kuramsal değerlendirmelere konu olurken tartışmalı bir terim olarak yeni kavramların ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır.

Güvenlik tehditleri kapsamında; temeli, askeri sorunlar olan realist güvenlik anlayışı Soğuk Savaş koşulları çerçevesinde temel güvenlik teorisi olarak değerlendirilmiş ve bu dönemde ulusal güvenlik öncelikli kaygı konusu olarak belirginleşmiştir. Ancak iki kutup arasındaki gerilimin azalmaya başlamasıyla 1980’lerde ivme kazanan post-pozitivist çalışmalar askeri nitelik taşımayan “çevresel, toplumsal, ekonomik, sağlık” vb. sorunları da ele alarak güvenlik kavramına yeni bir bakış açısı getirmiştir (Açıkmeşe, 2011: 46-47).

Bu bağlamda Barry Buzan ve Ole Wæver önderliğindeki Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi ise güvenlik yaklaşımını geniş bir çerçevede ele almıştır. Kuramsal ve kavramsal açılımlar üreterek geleneksel güvenlik anlayışını aşmaya çalışan teori, devlete yönelik tehditlerin yanında toplumlara yönelik tehditlerden de kurtulma arayışları ve rakip güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini

koruma yetenekleri olarak tanımladığı güvenlik kavramına; siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve askeri boyutları dâhil etmiştir (Buzan, 1983: 214).

Bölgesel Güvenlik Kompleksi kavramı ise temelde güvenlik yaklaşımını oluşturmaktadır. Buzan, Askeri ve siyasi tehditler küçük ölçekli bir alanda daha hızlı yayılabileceğinden, “*tehdit daha çok yakınlıkla ilgilidir*” ve birçok devlet için bu “*ulusal güvenliğe yönelik tehditler uzak ülkelerden değil komşu devletlerden kaynaklanmaktadır*” der (Buzan ve Waever, 1998: 11). Zira bölgeler güvenlik açısından devletlerin yoğun olarak etkileşimde bulunduğu gibi tarihsel dostluk-düşmanlık algılarının, bölgedeki devletler arasında iş birliğini teşvik edebileceği veya çatışmayı şiddetlendirebildiği açık bir şekilde görülmektedir (Çakır, 2020: 67). Bu bağlamda Arap Baharı sonrası Ortadoğu’da güç dengesi ve dostluk-düşmanlık ilişkisi yeniden şekil alırken Suriye topraklarındaki kimi unsurlar sınır güvenliği kapsamında Türkiye açısından tehdit haline geldiği aşikardır.

Çalışma kapsamında birinci bölümde siyasi sınır kavramının kuramsal ve kavramsal çerçevesini ve kavramın tarihsel süreçte geçirmiş olduğu dönemler ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde realizm perspektifinde sınır güvenliği kavramının nasıl ortaya çıktığını analiz edebilmek için güvenlik çalışmalarında ortaya çıkan genişletme-derinleştirme tartışmaları üzerinde durulacak ve güvenlik çalışmalarında hâkim olan realist teorik vurgu ve alternatif teorik çerçeve belirtilerek 11 Eylül 2001 ve Arap Baharı gibi olayların sınır güvenliği üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise sınır ve sınır güvenliği kapsamında ilk iki bölümde tartışılan kavramsal içerik, Türkiye-Suriye sınır güvenliği üzerinden analiz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: SINIR

“Yeryüzündeki ilk sınırlar komşularla ilk karşılaşıldığında, onların farkına varıldığı ilk andan itibaren başlar. Bireysel mülkiyetin korunması zaman içinde kolektif egemenliğin, şehrin ve ülkenin korunmasına dönüşmüştür. İnsanlığın ya da toplumsallığın varoluşundan itibaren mülkiyeti tanımlamak üzere her şeyin bir sınırı, çizgisi olmuştur (Krukowski, 2019).” Dolayısıyla siyasal otoritenin sınırlarını belirleyen sınırlar, insanların hayatını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Sınırlar, ulus-devletlerin yetki ve egemenliğinin nerede başlayıp nerede bittiğini belirler ve bu nedenle uluslararası düzenin korunmasında önemli bir rol oynar. Çağdaş sınırlar, bir haritadaki basit çizgiler değildir; siyasal hayat anlayışının merkezinde yer alırlar (Özcan, 2002: 3). Bu bağlamda bu bölümde sınır kavramı siyasi açıdan ele alınacak ve sınır kavramının tarihsel süreç içerisinde işlevsel yapıları ve sınır biçimleri analiz edilecektir.

1.1. Siyasi Sınır Kavramı

Sınırı anlamak için zaman içinde farklı yaklaşımları ve dönüşümleri incelemek önemlidir. Çünkü başta uluslararası ilişkilerde yer almak üzere sosyal bilimlerde birden çok sınır tanımı ve kavramına rastlamak mümkündür (Yıldırım, 2013: 9). Dolayısıyla, sınır kavramının anlamını ve kapsamını tam olarak açıklığa kavuşturmak zordur; zira muğlaktır ve üzerinde anlaşılacak ortak bir tanım yoktur (Kafkasyalı, 2017: 7). Genel olarak sınır kavramları sınırlı ve ölçüleri kesin olarak belirlenmiş ve devletin topraklarını tanımlamak için kullanılmasına rağmen birden çok anlama gönderme yapmaktadır (Yıldırım, 2013: 9). Bunun sebebi ise farklı toplumlardaki ve dillerdeki kullanımların ihtiyaçlar ve amaçlar doğrultusunda sınır kavramını kullanım şeklidir (Kafkasyalı, 2017: 8). Sınır kavramı, diğer disiplinleri de içeren çok sayıda tanımlamaya sahip olduğu için analizi zorlaştırır ve farklı anlayışların ve yorumların yükselmesine neden olur (Keskin, 2011: 6). Antropolojide “sınırların” artan önemiyle birlikte kavramın toprağa çizilen bir çizgiden bir metafor olarak kullanılmasına dek uzanan pek çok anlamına işaret etmek mümkündür (Wilson ve Donnan, 1998: 36).

Dolayısıyla sınır kavramıyla kast edilenin döneme, zamana ve mekâna göre değişiklik arz etmiş olmasıyla birlikte hangi alanları kapsadığı da tartışmaya açık bir noktadadır.

Geniş anlamda düşünülecek olursa sınır kavramı, aslında mülkiyetle ilgili olup, ister bireyler isterse devletler açısından sahip olunanları göstermekte. İlk çağlardan beri kurulan devletler, her ne kadar kültürel, sosyal ve etnik açıdan farklı olsalar da sahip oldukları toprak ve halkı ancak sınırları vasıtasıyla diğer devletlerden ayırmışlardır (Ünal, 2021: 10). Bu nedenle sınır, elde olanı kaybetmemek için özenle korunması gereken bir kavramdır (Gümüüşcü, 2010: 79).

Siyasi açıdan bakılması gerekirse, sınır denildiğinde ilk akla gelen konulardan biri mevcut politik terminolojide ulus-devlet denilen siyasi otoritenin ulusal ve mekânsal sınırlarını göstermektedir. Ulus-devletler, uluslararası düzenin temel aktörlerinden biri olarak kabul edilebilecek sınırlarıyla uluslararası sistemin temel aktörleri olarak da bilinir (Keskin, 2011: 1).

Ulus-devletlerin oluşum aşamasında üç temel yapı taşı olarak millet (insan topluluğu), teritorya (toprak, kara parçası) ve siyasal yönetim (egemenlik) mevcuttur (Wilson ve Donnan, 1998: 36). Burada *teritorya* olarak bahsedilen üzerinde sürekli olarak yaşanan bir kara parçası, deniz ve hava sahalarıdır (Başgil, 2011: 1262). Dolayısıyla, ülkenin en son ulaşabildiği noktaların meydana getirdiği çizgiler, hukukî bakımdan geçerli kara, deniz ve hava sınırları olarak kabul edilmektedir. Basit olarak “iki komşu devlet topraklarını (egemenlik alanlarını) birbirinden ayıran çizgiye” “siyasi sınır” denilmektedir (Uyarer, 2017: 26).

Ancak sınırlarla ilgili tanımlamalarımız, dünyadaki tüm sınırların aynı özelliklere sahip olduğu şeklinde bir yanlış anlamaya yol açmamalıdır. Böyle bir yanlış anlama, bize yanlış analize yol açar. Sınırlar benzer özellikler taşısa da dünyanın farklı yerlerinde farklı sınırlardan, sınırlara ilişkin algı perspektiflerinden, sınırların evrim süreci işlevlerinden bahsetmek mümkündür (Özcan, 2002: 4).

Sonuç olarak sınırların gelişimini etkileyen dinamikler ve sınır bölgelerine verilen önem, siyasi ve tarihi gelişmelerle sürekli bir değişim çizgisi izlemektedir. Sınır olgusunun çok boyutlu, karmaşık ve gelişimini etkileyen dinamik yapısını analiz

edebilmemiz ve bu bağlamda sınıra siyasi açıdan bakmak amacıyla sınıra ilişkin terminolojiye odaklanmak gerekmektedir (Özbey, 2017: 377).

1.2. Sınır Kavramının Tarihçesi

Sınırlar, insanlık tarihinden itibaren var olan bir olgu değildir. İnsanların yerleşik bir biçimde yaşamadıkları çağlarda kuşkusuz sınırlardan da bahsedebilmemiz mümkün olmayacaktır (Dönmez, 2010: 6). Dünya savaş tarihi incelendiğinde ilk örgütlü savaşlar, yerleşik hayata geçişin başladığı dönemi gösterir. Dolayısıyla yerleşik hayata geçen insan topluluğu ile her ne kadar günümüzdeki sınır anlayışının karşılığını tam anlamıyla vermese de kontrol altına alma ve koruma güdülerinin ortaya çıkması sınır olgusunun tohumlarının da atılmasına sebep olmuştur (Archer vd., 2006: 10). Anlaşılacağı üzere sınır kavramının gelişimi insanoğlu ve devlet yapılarının ortaya çıkmasına göre çeşitlenmiştir (Aktaş, 2017: 7). Buradan yola çıkacak olursak sınır kavramının tarihçesini “Modern Öncesi Dönem” ve “Modern Sonrası Dönem” olarak iki başlık altında inceleyeceğiz.

1.2.1. Modern Öncesi Dönemde Sınır Kavramı

Yunanca “sinoron” kelimesinden gelen sınır sözlüklerde, iki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut, komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi uç gibi ifadelerle tanımlanmıştır (Pakalın, 1993: 205). Sınırla aynı anlamda Arapça “hudut” ise sözlüklerde “sınır”, “uç”, “son” gibi kelimelerle açıklanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2019).

Bu anlamı karşılayan diğer bir kavram da sınır boyudur. Bir devlet ile komşu ülkeler arasındaki sınır bölgesine verilen isimdir. Başka bir ifadeyle hudut başı, “iki devlet toprağının birleştiği sınır yerinde kullanılan bir tabirdir.” Sınır, “hududun uzandığı geçiş bölgesidir. Doğası gereği belirlenmesi güç bir bölgedir.” Sınır boyunun nerede başlayıp nerede bittiğine ilişkin açık kurallar yoktur. Çünkü modern öncesi dönemlerde dünyanın hemen her yerinde sınırlardan ziyade sınır boyları geçerlidir ve bunlar aşiretleri, krallıkları ya da prenslikleri birbirinden ayıran bir özelliğe sahiptir (Tekin, 2012: 159-160). Bu sınır boylarının en büyük örneği Antik Yunan Şehir (Polis)

sınırları, Çin Seddi ve Roma surlarıdır. Antik Yunan Şehir devletleri vahşi hayata, yani *kaosa* karşı insanları tehlikeden koruyan ve savunmayı gerektiren bir düzen temsili için şehir surlarını, Çinliler Çin Seddi’ni tarım ekonomisini kuzeyden gelen göçebe barbarlara karşı korumak için inşa ettiler, benzer şekilde Romalılar da barbarlara karşı bir savunma hattı oluşturmak için duvarları inşa ettiler (Lattimore, 1962: 484).

“Roma İmparatorluğu sisteminde imparatorluğun etrafında bent ve kalelerin aracılığıyla savunma bölgeleri oluşturulmuştu. Roma şehirleri etrafındaki bu savunma bölgeleri küçük devletler (site devletleri) olarak değerlendiriliyordu ve sınırları da imparatorluğun savunma hattı olan “lines” hattı olarak biliniyordu. Roma İmparatorluğu’nun “lines” yanında onun egemenliği altında olan ve kendilerine has sınırlara sahip devlet ve ülkelerin sınırını teşkil eden başka bir hattı vardı. Tüm bu devletlere (imparatorluğun sonu anlamında) fins (bitiş noktası, son) deniyordu. Romalılarda sınırın limiti yoktu, çünkü Roma İmparatorluğu sabit sınırı olmayan kutsal bir imparatorluk olarak görülüyordu (Abdullah, 2010: 161)”.

Dolayısıyla Antik Yunan Şehir, Çin Seddi ve Roma surları modern anlamdaki sınırlardan oldukça farklıydı (Prescott ve Triggs, 2008: 12). Bu dönemde sınırların tanımlı bir çizgiden çok dinamik bir bölgeyi ifade ettiğini söyleyen Anthony Giddens’a göre ise *“modern olmayan devletlerde surlarla çevrili sınırlar, merkezî otoritelerin düzenli denetiminin çok dışında kalan sınır boylarıdır; devlet büyüdükçe, bu durum daha da belirginlik kazanır”* (Giddens, 2008: 74). Yani Surlar ne Roma’da ne de Çin’de sınır kavramının bugün kullanıldığı anlamıyla, ulusal egemenlik sınırları bağlamında kullanılmayıp daha ziyade derinlemesine bir savunma sisteminin dış uzantısını oluşturuyordu (Yılmaz, 2019: 14). Dolayısıyla, ilkçağdan itibaren kurulan devletlerin egemenlik sınırlarının çok geniş ve bir çizgiden ziyade bir şerit halinde uzanan etki alanları şeklinde düşünülmesi gerektiğini belirtmekte fayda vardır (Anderson, 1996: 13).

Bu bağlamda Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nda Orta Asya’dan batıya sevk edilerek Bizans hudutlarına gönderilen Türkmen boylarının yani uç beyliklerinin sınır

boyları olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu da uzun bir dönem sınır boylarına sahip olmuştur. Zira 16. yüzyılın sonuna kadar Arap ve Kuzey Afrika çöllerinin oluşturduğu doğal engeller, Kafkas sıra dağları, kuzeydeki bozkırlar ve Akdeniz, Osmanlı İmparatorluğunun sınır boylarını oluşturuyordur. Ancak 14. yüzyılla 16. yüzyıllar arasında bu yerlerdeki bölgelerin herhangi birinin Osmanlı Devleti'ne diğerlerinin de başka devletlere ait olduğunu gösteren bir hudut yoktur (Kasaba, 2004: 47).

Dolayısıyla modern öncesi dönemlerde sınır anlayışı güvenlik, savunma ve dışarıdan gelen saldırılardan korunmaya yöneliktir (Tekin, 2012: 7). Bir siyasi otoritenin gücünü kullanabileceği toprak parçasını çevreleyen çizgi anlamına gelen sınır kavramı, Antik Yunan Şehir devletlerinden Roma, Çin, Bizans, Osmanlı ve Rus imparatorluklarına kadar gelişmiş her sosyopolitik yapıda var olmuştur. Ancak bunlar bir mülkü çevreleyen sınırlardan başka bir şey ifade etmemektedir (Erözden, 1997: 116). Başka bir deyişle, modern öncesi sosyopolitik örgütlerde toplum, bölgesel olarak değil toplumsal olarak bir topluluk/cemaat duygusuyla tanımlanmıştır (Tekin, 2012: 160).

1.2.2. Modern Dönem / 1648 Vesfalya Antlaşması Sonrası Sınır Kavramı

Antonio Gramsci, “Devlet her zaman tarihin başkahramanı olagelmıştır” (Gramsci, 2010: 102) der. Ancak modern anlamda “devlet” kavramının neşvünema bulması, “Vesfalya-Antlaşması” ile ortaya çıkmaya başlayan “ulus-devlet” ile başlatılmaktadır (Çiftçi, 2018: 688). Bu bağlamda 1648 Vesfalya Antlaşmasıyla birlikte ulus-devletin zuhuru, sınırlarda hem anlamsal hem de işlevsel önemli dönüşümler meydana getirmiştir (Tekin, 2012: 8). Ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla sınır çalışmaları literatüründe “sınır” olgusunu ifade etmek için üç farklı kavram kullanılır: *sınır*, *sınır boyu* ve *hudut*. Bu terimleri kullanılmasıyla bir devletin topraklarını çevreleyen ve tanımlayan sonlu ve genellikle kesin bir çizgi ifade edilse de söz konusu terimlerin farklı çağrışımlara sahip olabildiği görülür (Aslan, 2019).

Bu üç terim genel hatlarıyla ifade edildiğinde; sınır (border), “*bir siyasi birimin egemenlik alanını kesin bir şekilde sınırlar hatta işaret eder, iki veya daha fazla devleti*

ayıran ve birleştiren çizgilerdir. Yani egemen ulus-devlete atıfla anlam kazanır”. Dolayısıyla sınır, modern döneme ait bir kavramdır ve bu üç terim arasında en dar olanıdır (Özcan, 2002: 10). Hudut (boundary), *“siyasi birimin otoritesinin ve etkinlik alanının en son nerelere kadar ulaştığını gösterir; daha çok modern dönem öncesinde, imparatorlukların uluslararası sistemin temel aktörü olduğu dönemde anlam kazanmıştır.”* Sınır boyu/uç (frontier) ise *“siyasi birimin kendi sınırları dışında yöneldiği ve etkinlik kurmaya çalıştığı alanı tanımlamak için kullanılır”.* Sınır boyu, sınırların birleştiği kesin çizgiyi ifade etse de Alsace Lorraine bölgesi gibi bir bölgeye de işaret edebilir. Hatta bazı durumlarda sınır, ayrıca bir kıtanın iç kısmındaki yerleşim yerlerine gönderme yapmak için kullanılır (Aktaran: Yıldırım 2013: 9 ve Özcan, 2002: 44). Yani hem egemen ulus-devletlerin hem de imparatorlukların dünyasında geçerliliği olan bir kavramdır ve bu üç terimin en geniş olanıdır.

Türkçede bu üç kavram arasında anlam farkı olmakla birlikte her üçü için de “sınır” ifadesi kullanılmaktadır. Bu üç kavram arasındaki anlamsal farkı daha net ortaya koymak ve konuyu tarihsel bir perspektiften daha anlaşılır kılmak için modern uluslararası siyasetin kurucu ontolojik zemini olan devletler sistemini anlamak gerekir. Buna göre tüm yeryüzünü ve insanlığı kapsayan tarihsel-toplumsal varlık alanı, mutlak ve kesin çizgilerle devletler arasında egemenlik alanlarına bölünmüştür. Modern dönemden önce bile dünyayı ve insanlığı kuşatan tek bir siyasi birimin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Daha öncede vurguladığı gibi Osmanlı, Çin, Pers ve Roma gibi devasa büyüklükte imparatorluklar var olmuş, ancak bu siyasi oluşumlar yeryüzünü ve insanlığı tek bir çatı altında toplayacak konuma gelememişlerdir. Başka bir deyişle modern dönemi, modern öncesi dönemden ayıran; yeryüzünü ve insanlığı tek bir siyasi otorite altında toplayamamasının pratik gerçekliği, ideal ve kurumsallaşmış düzen anlayışına yükselişidir. Modern dönem öncesinde ideal olan, yeryüzünün ve insanlığın tek bir siyasi otorite altında toplanması olmuştur. Hemen hemen tüm imparatorluklar, otoritelerini evrensel kabul etmiş ve sınırlarını açık uçlu ve genişlemenin son durağı, yani hudut olarak tanımlamıştır. İmparatorluklar dünyasında egemenliği sınırlayan nihai bir sınır anlayışı, yani sınır yoktur (Aslan, 2019).

Anderson'un da ifade ettiği üzere “*sınır oluşturmak insanlık tarihi boyunca sürekli tekrarlanan bir etkinlik olmuş fakat sınırların özellikleri zamanla oldukça değişmiştir*” (Anderson, 1996: 12). Sınırlar, temelde devletin gücünü uygulayabilmesi ve topraklarını kontrol edebilmesi amacını taşır. Çünkü modern devlet sisteminin meşru temeli egemenlik ve teritoryanın bir arada olmasını gerektirir. Bu noktada Vesfalya Antlaşması, milletlerarası hukuku tanımlayan ilk antlaşmadır (Taylor ve Flint, 2000: 156). Dolayısıyla egemenlik fikri, yani teritorya üzerindeki özel kontrol ulus-devlet ve milletlerarası hukukun gönüllü kabul edilmesiyle düzenlenen devletlerin yasal eşitliği, devlet sınırları konusunda ortak bir anlayışın yayılmasına neden olmuştur (1996: 12).

Coğrafi alanların egemenlik konusu olarak bölünmesi ve bu bölüşümün uluslararası hukukun bir normu olarak kabul edilmesi, modern sınır kavramının temelini oluşturmuş; bu bakımdan sınır kavramı, olumlu ve olumsuz bir anlam oluşurmaya başlamıştır. Olumlu olan sınır kavramı, i egemenliği etki alanı perspektifinden tarif ederken, olumsuz olan; dışa bakan egemenliğin sınırlarını tanımlamaktadır (Davutoğlu, 2001: 18; zcan, 2002: 8).

Giddens'a göre “*bütün devletlerin teritoryal bir yönü vardır, fakat ulus-devletin ortaya çıkışından önce, devlet aygıtının idari iktidarının, belirli teritoryal sınırlarla uyulması pek mümkün değildir. Ulus-devletin hâkim olduğu ağdaysa bu, neredeyse evrensel bir olgudur*” (Giddens, 2008: 71). Yani geleneksel devletlerde sınırlardan ziyade sınır boylarının belirgin olduğuna vurgu yapan Giddens, sınırların ulus-devletin ortaya çıkmasıyla oluştuğunu belirtir (2008: 74). Dolayısıyla Avrupa'da devlet sınırlarının belirlenmesi sürecinde daha önce var olan sınır boyları sadece değişmekle kalmamış, anlamsal olarak da sınır boylarında sınırlara doğru keskin bir biçimde değişikliğe uğramıştır (Tekin, 2014: 28).

Diener ve Hagen'ın da belirttiği gibi Avrupa'da modern devlet sisteminin ortaya çıkmasına kadar feodal bölgeler arasındaki sınırlar genellikle belirsiz bir biçimde tanımlanmış olarak kaldı. Dolayısıyla modern egemen teritoryal kontrolün net doğrusal hudutlarının yerine Avrupa'nın siyasal sınır bölgeleri “belirsizlik ve geçirgenlikler” ile işaretlenmişti (Diener ve Hagen, 2010: 6). Modern devlet sistemi

ve onun temel unsurlarından olan sınır, teritorya ve egemenlik fikirlerinin ortaya çıktığı on altıncı ya da on yedinci yüzyıldan sonra da sınırlar gittikçe keskinleşmeye ve sertleşmeye başlamıştır.

Siyasi iktidar merkezileştikçe hükümetlerin teritoryayı (bölgeleri) kontrol etme kabiliyeti güçlü bir şekilde artmıştır. Devletler artık sınırlarının net bir şekilde çizilmesine daha fazla önem göstermeye başlamışlardır. Geniş, kötü tanımlanmış “sınır boyları-uçlar” bir zamanlar tatmin edici olsa da modern devletlerin gelişimi, hangi bölgelerin, nüfusların ve ekonomilerin eyaletin yetki alanı içinde ve hangilerinin dışında tutulduğunu gösteren kesin sınırların belirlenmesine yardımcı olmuştur. Burada zımnen yeni bir egemenlik anlayışı da ortaya çıkmıştır (Diener ve Hagen, 2010: 6).

Vesfalya Antlaşması’yla tüm siyasi birimler birbirlerinin egemenlik alanlarına saygı göstereceklerini ve hukuken eşit olduklarını kabul etmeleriyle gerçekleşen bu dönüşüm Birinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan Paris Antlaşması’yla Avrupa dışındaki siyasi birimleri de kapsamış, 1960’larda sömürgeciliğin sona ermesiyle tüm dünyada geçerli kurucu bir norm hâline gelmiştir (Brunet-Jailly, 2010: 2). Böylece devletin egemenliğini ve özerk varlığını garanti altına alan devletler sistemi, tarihsel-toplumsal varlık alanını düzenleyen temel ontolojik anlayış olarak küresel ölçekte kurumsallaşmıştır. Bu yeni düzende devlet, kendisini dışarının kapsamındaki insanlıktan, ulus-üstü toplumsal yapılardan ve bu kapsamdaki diğer egemen devletlerden “farklılaştırarak”, “sınırlaştırarak” kendi egemenlik alanını korumak ve inşa etmek amacıyla ve aynı zamanda da egemenlik haklarını korumak için anarşik uluslararası sistemin devamı uğruna mücadele etmek zorunda kalmıştır (Aslan, 2019).

“Fransa’da, Devrim ertesinde ulus-devletin tüm ideolojik içeriğiyle yerleşmesiyle birlikte, o döneme kadar sınır anlamında ağırlıklı kullanılan “limites”, “confins” gibi sözcükler terkedilerek “frontieres” sözcüğü benimsenmiştir. “Frontieres” sözcüğü etimolojik açıdan “cephe” anlamına gelen “front” sözcüğünden gelmektedir. Dolayısıyla, askeri bir içeriğe sahiptir. Bu değişim, sınır kavramının “dokunulmazlık”, “savunulması zorunlu çizgi” içeriğine kavuştuğunun somut bir göstergesidir” (Erözden, 1997: 117).

Devletler sınırlarla tahdit edilmiş olsalar da “dışarı” olan uluslararası arenada aktiflik kurmayı asla bırakmazlar. Sosyal varlıklar oldukları için de yaşadıkları uluslararası sistemi kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmek isterler. Bu durumda *sınır boyu* kavramı devreye girer. Sınır boyu kavramı ışığında “dışarı”ya yönelerek egemenlik alanlarını genişletmeden siyasi, ekonomik ve kültürel etkinlik alanlarını teşmil etmeye çalışırlar. Örnek verilmesi gerekirse günümüzde sistemin en büyük gücü Amerika’nın *sınırı* Atlantik ile mahdut olmasına rağmen etkinlik veya jeopolitik alanı, yani sınır boyu tüm yeryüzüdür (Şener, 2017: 43). Özetle “sınır” kavramı, ülkenin çerçevesini çizen, kenar ve sınırlama getiren anlamında kullanılırken, “sınır boyu-uç” kavramı, ulusun yöne(l)tildiği alanı ifade eder (Davutoğlu, 2001: 19). Uç ve sınır kavramlarının ayrımı Tablo 1.1’de özetlenmiştir.

Tablo-1.1: “Frontiers” ile “Borders” Kavramlarının Ayrımı

Uçlar (Frontiers)	Sınırlar (Borders)
Uç, devletin bittiği değil, başladığı yere işaret eder. Bir devletin komşularıyla kurduğu ilişkilerde oynadığı rolün ön cephesidir.	Sınır, devletin başladığı değil, bittiği yere işaret eder. Onun egemenlik sahasının son noktasını gösteren bir sembol niteliği taşır.
Uçlar, dikkatleri devletin ötesinde var olan dost ve düşman sahalarına yöneltmesinden ötürü dışa yönelimlidir.	Sınırlar, egemen devletlerin toprağı ile iktidarının ulaştığı en uç yerlerin fiziksel göstergeleridir. Bundan dolayı içe yönelimlidir.
Uç, merkez kaç güçlerin temsilcisidir.	Sınır merkezci güçlerin göstergesidir.
Uçlar bütünleştirici faktörlerdir. Zira yabancıların, devlete ait davranış kalıplarına uymalarını sağlayan yaşam biçimleri veya bölgeleridir.	Sınır, ayrıştırıcı faktördür. Asimilasyon veya bütünleşmeyi olanaklı kılmak için var olmaz, tam tersine siyasi yığınları birbirinden ayırmak için oradadır. Etkileşimden ziyade kontrol işlevi vardır.
Uçlar, tarihe ait fenomenlerdir. Özel tarihsel koşullardan ayrı ele almazlar. Çünkü modern ulus-devletlerin sınırları tarafından çevresi oluşturulan bütünlüklerden daha eski tarihsel güçlerin türütüdürler.	Sınırlar, devletin fiziksel oylumuna ilişkin bir gerçeklik ve sembol olarak; ayrıntıda farklı ama işlevde sosyal ve siyasi gerçeklikler olarak birbirleriyle kıyaslanabilirler.

Kaynak: (Yıldırım, 2013: 10).

Jones, sınır boylarının dört aşamada sınırlara dönüştüğünü belirtir. Bunlardan ilki *tahsis etme*, bir bölgenin bölüşülmesi konusunda devletler arasında yapılan anlaşmalara ve siyasi kararlara atıfta bulunur. İkincisi *sınırlandırma*, paylaşılan söz konusu bölgenin sınır yerlerinin belirlenmesiyle ilgilidir. Üçüncüsü *işaretleme*,

sınırların fiziksel çevre üzerinde nasıl işaretleneceğini ifade eder. Son olarak *yönetme* de sınırların korunması ve denetimi için gerekli tedbirlerle ilgilenir (Aktaran: Tekin, 2012: 10; Giddens, 2008: 163).

Devletin topraklarının bitiminin bir göstergesi olarak sınır kavramı, modern devletin küresel boyutta yaygınlık kazanıp zamanla dünyayı daha da etkisi altına aldığı bu son dönemlerde birçok akademisyen, kişi, kurum ve örgütlerin ilgi alanını oluşturmuş ve bu da ortaya çok çeşitli tanım ve kavram çeşitliliğini doğurmuştur. Söz konusu kavram hakkında yapılan bazı tanımları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Hastings Donnan ve Thomas M. Wilson'a göre sınır, "*devlet iktidarının uzamsal olarak ulaştığı en uç yerin, siyasal kontrol göstergelerinin ve devletin kendi içindeki veya devletlerarasındaki siyasal iktidar değişikliklerine ilişkin göstergelerin ifadesidir*" (Donnan & Wilson, 2002: 86) iken, Glassner ve Blij'e göre sınır, "*bağımsız bir devletin hâkimiyet alanını belirleyen, farklı siyasi otoriteleri ayıran, harita üzerinde ince hatlarla gösterilen çizgilerdir.*" (Deniz, 2013: 354). Pakalın'a göreyse sınır, "*iki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut anlamına gelmektedir*" (Pakalın, 1993: 205). Stein sınır, "*iki ya da daha çok devletin bulunduğu, kaynaştığı ve etkileştiği yerdir ve bu etkileşim sınırı bir geçiş kuşağı şeklinde*" tanımlanırken, Karabağ'a göre sınır, "*bir devletin egemenlik (yetki) alanını belirleyen ve o devleti komşularından ayıran hatlara*" (Karabağ, 2014: 3) denir.

Politische Geographie (Politika Coğrafyası) adlı eserinde devleti bir organizmaya benzeten F. Ratzel, sınır kavramını şu şekilde ifade etmektedir: Hudut veya sınır, "*devletin kenar organıdır ve bu sebepten dolayı devletin gücünü, gelişmesini ve değişikliklerini ifade etmektedir. Gerçekte sınırlar ve bunların arz ettiği özellikler, bir devletin gelişme ve değişme istikametlerini ortaya koymaktadır. Devletin sadece güvenliği değil aynı zamanda gelişmesini ve saha kazanma istikametini belirleyen unsurlardır*" (Gümüüşü, 2010: 52). Deniz Genç'e göreyse "*bir devletin kendi ülkesindeki ekonomik, sosyal veya siyasi yaşamı sınırlar olmaksızın organize etmesi ve sürdürmesi mümkün değildir*" (Genç, 2014: 42)".

Reşat Kasaba, çağdaş haritalarda olanca titizlikle çizilen sınırların, “*devletlerin yetkilerini meşru olarak kullanabildiği, özellikle de yurttaşlarını ve uyruklarını denetleyip yönetebildiği, hareketlerini düzenleye-bildiği alanın kapsamını belirtir* (Kasaba, 2012: 48).” Karabağ’a göre ise sınırlar, “*harita ve arazide devletlerin yetki ve egemenlik hatlarını gösterirler. Bu hatlar boyunca devletler birbirleriyle fiziksel temas kurar ve iş birlikleri geliştirirler. Sınırlar aynı zamanda tartışma ve çatışmaların yaşandığı ve devletlerin birbirlerini derinden etkiledikleri hatlardır*” (Karabağ, 2014: 3).

Son olarak Akengin, sınırı, “*organize olmuş toplumlari temsil eden, devletlerin toprak, su ya da hava hâkimiyet alanlarını belirleyen hayali hatlar ya da işaretlerdir*” (Deniz, 2013: 355) şeklinde tanımlamaktadır. Sınır tanımlarından bahsetmek mümkün olsa da aslında sınırlar, egemenliğin mekânsal ifadesini ve ait olduğu güç sistemlerini ortaya çıkaran bir unsurdur (Karabağ, 2014: 1). Konu, Uluslararası İlişkiler dâhil tüm sosyal bilimler literatürünün merkezinde yer almaktadır.

1.3. Sınır Biçimleri

Sınır denildiğinde ilk aklımıza gelen, doğal özelliklere dayanan sınırlardır. Ancak günümüzde birçok sınırın doğal özelliklere bağlı olmadığını söylemek mümkündür (Özcan, 2002: 14). Doğal özelliklere göre belirlenmeyen sınırlar düz alanlar içerir. Düz alanlar sınır geçişleri için uygun olmasından ötürü bu sınırları savunmak kolay değildir. Örneğin Türkiye-Suriye sınırı bu özellikleri barındıran bir sınırdır (Yıldırım, 2013: 16).

Öte yandan bazı sınır biçimlerinden söz etmek mümkündür. Her ne kadar çeşitli disiplinlerde bilim adamları tarafından yapılan sınır tanımları farklı olsa da bu tanımlar temelde benzer noktaların altını çizer. Kimi sınırlar, fiziksel ve etnik özelliklere referans olarak tanımlanabilir (Özcan, 2002: 14). Dolayısıyla hem fiziksel hem de etnik özellikleri dikkate alan bu sınırlar, genelde doğal sınırlar kategorisinde ele alınır. Doğal sınırlar denildiğinde üzerinde durulması gereken unsurun daha çok coğrafi özellikler olduğu ifade edilebilir. Bu sınır biçiminin sağladığı bazı kolaylıklar da bulunmaktadır ki en belirgin unsuru; arazi üzerinde sınır çizgisi tespitinin rahatlıkla

yapılabilmesi ve maliyetsiz olmasıdır. En yaygın doğal sınırları dağlar, nehirler, akarsu havzaları ve çöller oluşturur (Yıldırım, 2013: 17). Zira sınır anlaşmalarında sıklıkla dağlar ve sulara atıfta bulunulduğu görülür. Örneğin kıta olarak Avrupa sınırı, onu Asya'dan doğusuna Ural Dağları, Ural Nehri, Hazar Denizi ve güneydoğudaki Kafkas Dağları'nın su ayrımıyla ayıran doğal özellikleriyle tanımlanır (Keskin, 2011: 8).

Bununla birlikte bahsedildiği gibi ne fiziksel ne de etnik özelliklere bağlı olmayan, genellikle savaş sonrasında karşılıklı anlaşmalar sonucu belirlenen bazı sınırlar da vardır. Bu tip sınırlar, *yapay sınırlar* olarak sınıflandırılabilir (Deniz, 2013: 356). Bu tür sınırlar ya doğal ya da etnik özellikleri göz önünde bulundurmadığından birçok sınır anlaşmazlığına neden olmaktadır. Sınır sorunlarının çoğu bu yapay sınırlarda ortaya çıkmaktadır (Özcan, 2002: 15). Enlemler, boylamlar, duvarlar, tel örgütleri ve çizgisel işaretler, yapay sınırlara örnek olarak verilebilir. Irak-Kuveyt sınırı, son dönemde inşa edilen Türkiye-Suriye ve ABD-Meksika sınır duvarlarını yapay sınırların örneklerinden bazıları olarak sınıflandırılabiliriz. Ayrıca yapay sınırlar hem maliyetlidir hem de korunmaları güçtür (Tekin, 2012: 52).

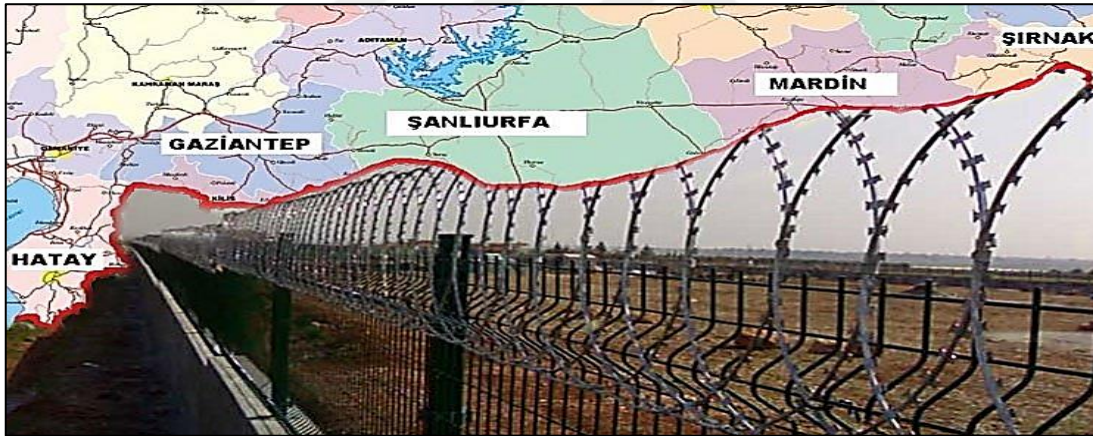
Yukarıdaki tanımlara göre, doğal ve yapay olmak üzere iki genel sınır türü olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda Barry Smith iki tür sınır tanımlamaktadır. Ona göre fiziki sınırlar (*bona fide*), nehir kenarı, kıyı şeridi, göller ve benzerleridir. Her zaman için var olan, daima var olacak sınırlardır. İnsan eylemlerinden bağımsız olarak oluşmuşlardır. Doğal sınırların tam tersine yapay sınırlar (*fiat*), yalnızca insanlar tarafından bilişsel olarak etkilenen sınırlamalar nedeniyle var olan sınırlardır. Bu sınırlar varoluşlarını insani kararlar veya düzlüklere, kanunlara ve siyasi kararnamelere borçludur (Smith, 1995).

Krukoski de Smith gibi sınır biçimlerini tanımlamaktadır. Krukoski'ye göre doğal ve geometrik ya da yapay sınırlar olmak üzere iki sınır biçimi vardır. Doğal sınırlar, hidrik sınırlar veya suyolları, kuru sınırlar, dağ sıraları ve diğer doğal simge yapılarıdır. Yapay sınırlarsa anıtlarla işaretlenmiş veya belirtimli/çizilmiş sınırlardır. Bu işaretler, sınır çizgisinin tam olarak üzerine yerleştirilen sınır işaretleri ve sınır çizgilerinin yanında yer alan referans işaretleri olarak sınıflandırılır. Bu işaretler ayrıca birincil ve ikincil işaretler olarak sınıflandırılır. Birincil işaretler, sınırın belirlenme

evresi sırasında oluşturulur ve ikincil işaretler, karakterizasyon, nitelendirme/koruma aşaması sırasında yerleştirilir (Krukoski, 2019). Bugünün dünyasındaki sınırlar hem fiziki sınır hem de yapay sınır öğelerinin birleşimine sahiptir. Fiziki sınırlardaki öğelerden bağımsız bir sınır fikri, yapay sınır tipindeki coğrafi gerçeklerin göz ardı edilmesi demektir. Ancak sınır direkleri, gözetleme kuleleri ve bahçe direkleri gibi öğeleri dikkate alan bir sınırın daha gerçekçi olacağı açıktır (Özcan, 2002: 15).

Yapay sınıra örnek vermek gerekirse; Suriye-Türkiye sınırı, tam anlamıyla düz bir arazidir. Bu sınırı oluşturan coğrafi-fiziki bir özellik mevcuttur ve sınır çizgisi siyasi antlaşmalar sonucu harita üzerinden keskin geometrik hatlarla çizilmiştir. Buna ilaveten, etnik karakteristikleri göz ardı ettiği için de bu sınırı tümüyle yapay bir sınır olarak sınıflandırmak mümkün görünmektedir (Bkz. Şekil 1). Türkiye-Yunanistan sınırını kesen Meriç Nehri ise doğal sınıra bir misal teşkil etmektedir (Bkz. Şekil 2).

Şekil 1.1. Türkiye-Suriye Coğrafi Yapay Sınırı

Kaynak: <https://goo.gl/images/mZzvqI> (28.04.2018)

**Şekil 1.2. Türkiye-Yunanistan Sınırını Çizen Coğrafi Doğal Sınır:
Meriç Nehri**

Kaynak: (Orsam, Su Araştırmaları Programı Rapor No: 4, 47)

Özetle; coğrafi açıdan doğal ve yapay olarak ayrılan sınırlar, devletler ve sınır bölgesindeki çoğu insan ve grup için birbirinden farklı öneme ve anlama sahiptir. Bir başka ifadeyle sınırlar, devletler için güvenlik ve savunma hatlarıyken, sınır bölgelerinde yaşayan grup ve topluluklar için de ayırıcı ve engelleyici fenomenlerdir. Dolayısıyla sınırı “teritoryal bütünlüğün ‘kutsallığı’ ve güvenliğin savunma hattı olarak algılayan resmi görüşle, onu sosyal hayatlarını bölen, onunla ve ona rağmen yaşamını devam ettiren sınır insanların görüşünün birbiriyle çatışmaması düşünülemez. Resmi bakış açısı çoğu zaman sınırdaki yaşayan insanların önceliklerine ya da gereksinimlerine karşı ilgisizdir, zira asıl ilgi sınırların ihlal edilip edilmemesine odaklanmıştır. Dolayısıyla sınırlar devlet bakış açısından vurmanın veya öldürmenin meşru görülebildiği “güvenlik” hatları ya da devlet namusunun ihlal edildiği çizgilerdir (Tekin, 2012: 120-121).

1.4. Modern Türkiye’de Sınırlar

Türkiye sınırlarının belirlenmesinde modern öncesi ve sonrası devletlerin sınırları göz önüne alınarak iki biçimden söz edilebilir. Bunlardan biri Osmanlı İmparatorluğu dönemidir (Yıldırım, 2013: 35). Bu dönem hem geleneksel hem modern sınır anlayışlarını içerdiği gibi Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının da tarihsel arka planını yansıtmaktadır (Özbey, 2019: 240). Diğer dönem ise bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren oluşturulan sınırlardır (Yıldırım, 2013: 35).

1.4.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Sınır

Osmanlı İmparatorluğu döneminde uç beyliğinin başat unsur olması aynı zamanda imparatorluğun sınır ilişkilerinin kuruluş yıllarından itibaren başladığının kanıtıdır. Kuruluş döneminde Osmanlı'nın henüz zayıf bir devlet yapısına sahip oluşu özellikle kimi sınırları güvence altına almasını gerekli kılsa da Osmanlı'nın giderek güç kazanmasıyla sınırlara bakış açısı Osmanlı için değişecektir (Yıldırım, 2013: 36). Güçlü olanın kazanması gerektiğine olan inanç Osmanlı döneminde *cihan* kavramını öne çıkartır. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğunun sınırlarını anlamak için *cihan* kavramını anlamak gerekir. Çünkü *cihan* kavramı, Osmanlı'nın bir dünya devleti olduğunu; dünyaya hükmettiği anlamını ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı'da sınır kavramı, *cihanı*, yani dünyayı kapsamaktadır (Özbey, 2019: 242). Diğer imparatorluklarda olduğu gibi Osmanlı'da da emperyal mantığın gereği olarak, -1606'daki Zivatoruk Antlaşmasına kadar- devletlerarası ilişkiler güç esasına dayanmış ve bir *cihan* imparatorluğu olma amacı güdülmüştür (Yıldırım, 2013: 36).

Osmanlı, yükselme döneminde İslam hukuk sistemindeki “dar-ül islam, dar-ül harp ve dar-ül cihad” fikrinin de etkisiyle yayılmacı bir politika izlemiştir. Bu yayılmacı politikalara göre sınır ilişkilerinde güçsüz kuruluş Osmanlısındaki güvenlik amaçlı ilişkiler görülmez (Özbey, 2019: 245). Çünkü bu dönemde bir *cihan* devleti olan Osmanlı'nın sınırlarda tek taraflı bir iradesi mevcuttur. Duraklama ve dağılma dönemlerine gelindiğinde ise sınır kavramı, devletin bekası üzerine şekillenmiş sınır ilişkileri tekrar önem kazanmıştır (Yıldırım, 2013: 36). Özellikle Avrupa'da Vesfalya Antlaşması, bunun yanında Sanayi ve Fransız Devrimleriyle birlikte gerçekleşen toplumsal, siyasal ve ekonomik dönüşümler, Osmanlı'da toprak kayıplarının oluşmasına neden olmuştur. Osmanlı'nın gücünü kaybetmesiyle “iyi komşuluk” ilişkileri geliştirilmiş olsa da batılı devletler Osmanlı'nın yıkılışına dek sınır ilişkilerinde önemli gelişmeler göstermesini engellemiştir (Bozkurt 1992: 10).

Osmanlı devletinde modern öncesi dönemde sınırlar değil, sınır boyları anlayışı hâkimdir. Bu anlayış modern öncesi devletlerin teritoryal anlayışlarına bağlı olarak sınır boylarının, buralarda yaşayan insanların din, kültür, sosyoekonomik yaşam ve yerleşim gibi özelliklerinin dikkate alınmasına dayanmaktadır (Özbey, 2019:

245). Yani bir dünya imparatorluğu olan Osmanlı İmparatorluğu'nda da tüm modern öncesi devletlerde olduğu gibi sınırlar geçirgen ve belirsiz olup egemenlikler de sınırlarda tam olarak tespit edilemeyen bir biçimde iç içe geçmiştir. Bu dönemde ulus-devlet algısından ziyade *Osmanlıcılık* algısı vardır ve bu da bir ümmet algısını doğurmaktadır (Tekin, 2014: 248).

Ancak ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla doğrusal sınır anlayışı; türdeş bir toprak parçasını çevreleyen sınır anlayışı, tek meşru sınır anlayışı haline gelmiştir. Böylece hudut ya da sınır bir mülkü çevreleyen, geçirgen ve belirsiz bir görünümünden, sınırlayan, ayırtıran, katı ve askeri bir görünüme geçiş yapmıştır (Erözden, 1997: 148). Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla hem sınır hem de egemenlik anlayışı değişmiş; modern dönemin özellikle de Vesfalya Antlaşması ve Fransız Devrimi'nin etkilerini barındıran ulus-devletin sınır anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla devreye girmiştir.

1.4.2. Türkiye Cumhuriyeti Sınırlarının Temelleri

Modern Türkiye Cumhuriyeti devletinin sınırlarının tayinine ilişkin en temel gelişme; milli mücadele döneminde Misak-ı Milli ile sınırların bugünkü haliyle çizilmesi ve neredeyse hiç değişikliğe uğramamasıdır (Özgen, 2019: 49). Bilindiği üzere Misak-ı Milli 28 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan'da kabul edilmiştir. 17 Şubat 1920'de resmi olarak onaylanan Misak-ı Milli, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde yeni devlet sınırlarını belirleyen ve toplumun yeni teritoryal düzende örgütlenmesini sağlayan bir beyanname olmuştur (Akkoyun, 2017: 166). Bu bağlamda, İmparatorluktan Cumhuriyet'e geçiş ve yeni devletin kuruluş sürecinin en kritik ve temel belgesi olma niteliğine sahip olmuştur. Misak-ı Milli'nin işaret ettiği sınırlar, yeni kurulan devletin Türk ulus-devleti olarak tasavvur edilmesini ve egemenlik sahasını sembolize etmiştir (Eraslan, 2017: 93). Altı maddeden oluşan söz konusu beyannamenin üç maddesi, Mondros Mütarekesi sonrası Osmanlı Devleti'nin sınırlarını belirtmiştir:

Madde 1. *“Osmanlı Devleti'nin, özellikle Arap çoğunluğun yaşadığı ve 30 Ekim 1918 tarihli silah bırakışmasının imzalandığı sırada düşman ordularının işgali altında kalan kısımlarının geleceği, halkının serbestçe*

bildirecekleri oylara göre belirlenmesi gerekeceğinden, söz konusu silah bırakılması çizgisi içinde ve dışında dinen, örfen ve emelen birbirine bağlı, karşılıklı saygı ve özveri duyguları besleyen, birbirlerinin ırksal ve toplumsal hakları ile bölgelerinin koşullarına tamamen saygılı Osmanlı-İslam çoğunluğunun oturduğu kısımların tamamı, hakikaten veya hükmen hiçbir nedenle birbirinden ayrılmaz bir bütündür”.

Madde 2. *“Ahalisi özgürlüğe kavuşunca, oylarıyla anavatana katılmış olan Elviye-i Selase (Kars, Ardahan, Batum) için gerekirse yeniden halkın serbest oyuna başvurulmasını kabul ederiz”.*

Madde 3. *“Türkiye barışına ertelenmiş bulunan, Batı Trakya'nın hukuksal durumunun tespiti de halkın özgürce açıklayacağı oya bağlı kalarak gerçekleşmelidir.”* (Tekin, 2012: 99-100).

Baskın Oran'ın ifadesiyle Mustafa Kemal, Misak-ı Milli'nin ilk maddesini alabildiğine dar yorumlayarak amaçlanan sınırları genişletmeye değil daraltmaya çalışmıştı. Öncelikle bu maddede geçen “mütareke hattı içinde ve dışında” ifadesindeki “ve dışında” ibaresi sonradan Mustafa Kemal tarafından çıkarıldığını ve belli bir tarihten sonraki bütün Misak-ı Millî metinlerinde yalnızca “içinde” ibaresinin geçtiğini vurgular. “İkincisi, bu mütareke hattını da şöyle yorumlamıştır: *“Var mıdır böyle bir hat? Yoktur. Yalnız biz Erzurum Kongresini yaparken anavatani düşünerek böyle bir hudut olmak lazım gelir (dedik). O zaman dedik ki, hâkim bulunduğumuz hat bizim hudutumuzdur.”* Oran'a göre Mustafa Kemal'in bu dar yorumunun iki önemli nedeni vardır: Birincisi, Misak-ı Milli'yi *“neden gerçekleştirilemedi?”* suçlamasını engellemek; ikincisi de *“gerçekçi davranmak endişesi”*dir” (Oran, 2009: 105-107).

Bu bakımdan Misak-ı Milli'nin ulusallaştırılması modern teritoryal Türk vatandaşlığının temeli olarak karakterize edilebilirken aynı zamanda “bir tek-etnik ulusal kapanmanın başlangıcına ve dini temele dayanan millet anlayışından etnisite temeline dayanan ulus anlayışına kaymaya da işaret etmiştir (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 38). Bu bakımdan Misak-ı Milli'nin sınır anlayışı, hem Osmanlı-İslam kimliğini muhafaza etmeyi amaçlarken hem de bu kimlikten koparak yeni bir vatan kurgusunu oluşturmaktır (Özbey, 2019: 247).

Misak-ı Millî’de temel alınan unsur milliyettir. Dönemin ruhunu yansıtan her ulusun kendi kaderini kendisinin tayin edeceği anlayışını içeren beyannamede sınırın içinde ve dışında kimlerin yer alacağı, o bölgede yaşayan halkın iradesine bırakılmıştır (Turan, 2017: 104). Bir başka ifadeyle Misak-ı Millî sınırlarının ne dini ne de etnik niteliği yeni bir devlet kurmaya çalışan kadro için çok da önemli değildir. Önemli olan yeni kurulacak devletin, yani Türkiye Cumhuriyeti’nin bir varlık alanına (teritorya) sahip olması ve bu alanın içinde bir ulusal karakter inşa etmesidir (Tekin, 2012: 102). Ayrıca gerek Kurtuluş Savaşı esnasında dini söylemin gerekse de Lozan Antlaşması sonrası Misak-ı Millî beyannamesinin millileştirilmesi ve yeniden meşrulaştırılması sebebiyle beynamedeki “Osmanlı-İslam” vurgusunun yeni devletin ilanından hemen sonra ulusal (etnik) kimlikle değiştirilmesi de manidardır (Durgun, 2011: 144-145). Bu da Misak-ı Millî’nin teritoryal sınır kavramı olarak kurumsallaştığının ifadesidir.

Bu bağlamda Misak-ı Millî’nin tasavvur ettiği ulus-devlet algısı heterojen yönetim biçimlerine ve devlet içindeki politik ayrıcalıklara son vererek ulusal düzeyde merkezileşmeyi sağlamaya çalıştı. Dolayısıyla ulus-devletin dört mimari parçası olan kesin sınır belirleme, yetkisel uyum, yönetsel homojenite ve doğrudan yönetim devlet sisteminin yeniden tanımlanmasına eşlik etti (Kahler, 2019). Sonuç olarak Misak-ı Millî sınırlarının Türkiye Cumhuriyeti açısından önemi; Osmanlı İmparatorluğunun ümmet algısından mutlak bir kopuş sergilemesi ve tamamen Osmanlı’dan farklı bir siyasal (ulusal) kimlik inşa etme girişiminde bulunmasıdır (Tekin, 2014: 103).

Ancak Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılması sonucunda Vesfalya sistemini benimseyen elit kadro için en önemli sorun, Misak-ı Millî sınırlarının etnik, dil ve din sınırlarıyla örtüşmemesi, dolayısıyla ulus-devlete dayanacak olan yeni vatandaki ulus inşasının nasıl yapılacağıdır. Bir başka ifadeyle “Türk ulusunun nasıl tanımlanacağı ve bu sınırlar içinde yaşayan nüfusun destek ve bağlılığının nasıl kazanılacağı” çözülmesi gereken bir düğümdür (Lundgren, 2008: 35). Ayrıca Misak-ı Millî’nin Türk denilen ulusal kimlik ve yeni toprak esasına dayanan Türkiye Cumhuriyeti devleti fikrinin, imparatorluk dönemi boyunca din ve hanedan bağlılığı ile Osmanlıcılık

kavramına alışmış bir halkın zihnine sinmesi de hiç de kolay değildir (Lewis, 2004: 351).

“Açık olan bir şey varsa o da şudur ki milletin tanımı ne Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkmış olan vatandaşlık anlayışına ne de ülkenin etnik bileşimine uymaktaydı ve Cumhuriyetin çözülmemiş sorunlarından biri olarak kalmaya devam etti” (Karpat, 2009: 33).

Bu nedenle yönetici kadro devletin teritoryal sınırları içinde türdeş bir toplum oluşturmayı hedef edinen modernist bir projeye girişti (Erözden, 1997: 118). Bu proje Osmanlı gibi çok dilli, dinli, etnili ve kültürlü bir yapının kalıntıları üzerine tek uluslu (etnili) bir toplum kurmak için vatan kavramını ön plana çıkarılmaktaydı (Özbey, 2019: 248). *“Nalçaoğlu'na göre, vatan, insanın zihninde hiçbir muğlaklığa yer bırakmayacak kesinlikte şekillenmiş bir tasavvurdur. Bu tasavvur, modern ulus-devletlerin ülke kavramı üzerinde türdeş bir topluluk oluşturmayı amaçlamaktadır”* (Nalçaoğlu, 2008: 293). Erözden'in de belirttiği gibi, *“Vatanın türdeş bir insan topluluğunu barındıran türdeş bir coğrafi bütün olarak kurgulanması süreci, aynı zamanda, ulus-devlet kurgusu içinde yer alan ülke unsurunun, ulus kurgusuyla doğrudan bağlantılandırılması anlamına da gelmektedir. Söz konusu sürecin önemli parçalarından birini, vatan ya da ülkenin somut olarak belirlenmesi açısından vazgeçilmez bir kavram olan sınır kavramının geçirdiği içeriksel değişim oluşturmaktadır”* (Erözden, 2013, 147). Dirlik ise bu noktada, *“sınırlar veya ulusun sınırları, aynı zamanda onun içindekilerin kimliklerini ve vatani tanımlar”* (Dirlik, 2009: 139) der.

Özetle, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne dek uzanan çok yönlü işlevleri ve farklı anlamlara sahip olan sınırlar, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti açısından da çok önemlidir. Türkiye'de sınırların bu kadar önemli olmasının temel nedeni, diğer ulus-devletlerden farklı olarak Türkiye'nin bir dünya devleti olmuş bir güce ve geçmişe sahip bulunmasıdır. Bu geçmişin giderek güç kaybetmesi ve bu güç kaybının sınırların daralmasını beraberinde getirmesi, ulus-devletin inşası sürecinde sınırları daha değerli hale getirmiştir (Özbey, 2019: 259). Zira sadece ülke sınırlarından ziyade vatandaşın zihni sınırlarının da oluşması için heterojen olanı homojen hale getirme çabasına ilave olarak; Türk ulusuna dayanan

teritoryal bir ulus-devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları Lozan Antlaşması ile belirlense de Suriye sınırı gibi sınırlarında etnisite kavramı geçersiz sayılmaktadır (Yıldırım, 2013: 37). Bu sebeptir ki Türkiye'de sınırlar, hafıza yüklüdürler, daima kutsallaştırılırlar ve vatan toprağını sembolize ederler.

1.4.3. Türkiye'nin Sınır Komşuları ve Sınır Biçimleri

Her ne kadar Misak-ı Millî ile Osmanlı döneminden kalma kimi sınırlar bazı değişikliklerle birlikte kabul edilse de Türkiye sınırlarının önemli bir kısmı Lozan Antlaşmasıyla belirlenmiştir. Bu bağlamda siyasi coğrafya açısından Türkiye'nin sınırları şu şekildedir;

İran Sınırı: Türkiye-İran sınırının temeli Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşmasına dayanır. İki ülkenin kara sınırları Nahcivan sınırının keşiştiği Dilucu Sınır Kapısı ile başlar ve Irak-Türkiye sınırının keşişme noktasında sona erer (İlim ve Medeniyet, 2021). 1821-1823 yılları arasında Osmanlı ve İran arasında hâkimiyet savaşları sonrasında sınırlar sabitleştirilmiş ve ortak bir komisyon tarafından çizilmiştir. Arada bir iki sınır pürüzü kalmışsa da bu hat daha sonra Türkiye ve İran Cumhuriyetlerinin doğu sınırı olmuştur. Daha sonraki dönemlerde her iki imparatorluğun yerine kurulan İran Cumhuriyeti ve Türkiye devleti arasında çeşitli anlaşmalarla sınır çizgisi düzeltilmeye çalışılmıştır. Türkiye-İran sınır uzunluğu yaklaşık 560 km olup en uzun ikinci sınırdır (Yıldırım, 2013: 37).

Irak Sınırı: Türkiye-Irak sınırı Lozan Antlaşmasında çözüme kavuşturulamamış sorunlardan biridir. Bu sorun Musul sorunudur. Bu konuda Milletler Cemiyetinin görüşü de istenmiş ve ancak 5 Haziran 1926 tarihli Ankara Antlaşması ile Musul ve Kerkük Irak'a bırakılmış sınır belirlenebilmiştir (Özgen, 2019: 56).

Suriye Sınırı: Çeşitli anlaşmalarla belirlenmiş olan, Türkiye-Suriye sınırı 911 km ile Türkiye'nin en uzun kara sınırını oluşturmaktadır. Ancak bu sınırın belirginleşmesi temel olarak iki aşamada mümkün olmuştur. 1921 Ankara Antlaşması ve Hatay'ın ilhakı. Suriye sınırı, Hatay'ın Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmasıyla günümüze kadar gelmiştir. Dicle çayı kavşağından doğu-batı yönünde Hatay il sınırına

ulaşır ve daha sonra Hatay ilinin doğu güney sınırını oluşturduktan sonra Akdeniz'e ulaşır. Türkiye sınırları içinde doğan Fırat ve Dicle nehirlerinin suları Suriye ve Irak'tan geçmektedir (İlim ve Medeniyet, 2021). Türkiye Suriye sınırında, geçmiş yıllardan bu yana kaçakçılık olayları yoğun olup sınırın çok uzun olması, sınır hattının her yerinden Türkiye topraklarına kolayca geçilebilmesi ve her iki tarafın ekonomik yapı farklılıkları da kaçakçılıkta önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanında 2011 Arap Baharı sonucunda mülteci olaylarının da ortaya çıkmasıyla Türkiye-Suriye sınır hattına inşa edilen 688 km uzunluğundaki sınır duvarı 2017 yılında tamamlanmıştır (İlim ve Medeniyet, 2021). Suriye sınırı, Cumhuriyet tarihinde en son şekillenen siyasi sınır olarak kabul edilmektedir.

Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan Sınırları: Sovyetler Birliği'nin dağıldığı tarih olan 25 Aralık 1991 yılından itibaren Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan Türkiye'nin komşuları olmuşlardır. Sovyetler Birliği dağılmadan önce ise Moskova Antlaşması'nda da yer verilen Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ile Türkiye arasındaki sınır sorunları 13 Ekim 1921'de yapılan Kars Antlaşması ile sonuca bağlanmıştır. Ayrıca bu antlaşmayla Türkiye'nin doğu sınırı da kesin olarak çizilmiştir (Kaan ve Gökçe, 2020: 179).

Bulgaristan ve Yunanistan Sınırı: Türkiye'nin Batı sınırını oluşturan iki ülkeden biri olan Bulgaristan-Türkiye sınırı, II. Balkan Savaşı sonucunda 29 Eylül 1913 tarihinde Osmanlı Devleti'yle imzalanan İstanbul Antlaşması'yla belirlenmiş ve o tarihten bu yana geçerliliğini korumaktadır (Kapan ve Çoşanar, 2020: 179). *Yunanistan Sınırı* ise 212 km kilometre olup 24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması ile belirlenip günümüze kadar gelmiş kara sınırıdır (Yıldırım, 2013: 37).

Türkiye'nin kara sınırlarından Yunanistan, İran ve Irak sınırları doğal sınırlar niteliği taşıırken diğerleri ise yer yer bazı doğal engellerden geçerlerse de büyük bir çoğunluğuyla yapay sınır niteliği taşımaktadır. Ancak genel anlamda yapay sınırların siyasi düşünceler, antlaşmalar, insan aklı ile inşa edildiği düşünülürse Türkiye'nin sınırlarının doğal olanlarının da birer yapay sınır olduğu ifade edilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE:

REALİZM PERSPEKTİFİNDE SINIR GÜVENLİĞİ

2.1. Realist Teorinin Temel Varsayımları

Uluslararası ilişkiler disiplininde en çok bahsedilen, geçmişten günümüze uluslararası güvenlik politikalarının düşünsel yapısını oluşturan teorilerden birisi realizmdir (Yılmaz, 2020: 20). Realizm, insanları özünde güç ve çıkar peşinde koşan, böylece başkaları üzerinde hakimiyet kurmayı amaçlayan varlıklar olarak görür (Kıyıcı, 2012: 19). Realistlere göre devletler de insanlar gibi güç ve çıkar peşinde koşar. Bu bağlamda uluslararası ilişkileri realist bir bakış açısıyla açıklamada en temel kavram “güç”tür (Haser, 2018: 14). Uluslararası ilişkilerde temel aktör olan devletlerin istikrar ve güvenliğinin sağlanması, anlaşmazlıkların çözümünde güç kullanımı ile ilişkilendirilmektedir (Mearsheimer, 1995: 83). Devletlerin gücünü artırma kaygısı hem istikrara hem de çatışmalara neden olmuştur. Bu sebeple güvenlik, devletlerin en önemli konularının başında gelmiştir (Haser, 2018: 14).

Realizme göre güvenlik, “*sürekli bir güvensizlik durumu*” veya “*güvende olmama hali*” olarak tanımlanmaktadır (Akmanlar, 2019: 17). Uluslararası düzende merkezi bir otoritenin var olmadığı, devletlerin kendi güvenliklerini kendilerinin sağladığı anarşik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle devletler, “*herkesin herkesle çatıştığı*” anarşi ve güvensizlik ortamında hem devletin bekasını hem de kazandıkları değerleri sürdürebilmek için güçlü olmak zorundadırlar. Buna göre her devlet kendi güvenliğini kendisi sağlayacağı için benzer şekillerde hareket edecek ve aynı çıkarları gözeteceklerdir (Haser, 2018: 15).

Realizmin teorik olarak temelini oluşturan Thucydides’in “Pelopenezya Savaşı” adlı eserinde Sparta ve Atina arasındaki güç mücadelesi ve bu nedenle oluşan güvenlik kaygılarından bahsedilir (Kalyoncu, 2018: 17). Thucydides Atina’nın artan gücünün Spartalılar üzerinde tehdit oluşturduğunu ifade etmektedir (Güner, 2008: 7). Güç dengesinin bozulması Atina ve Sparta arasında savaşın çıkmasına yol açmıştır. Atina ve Sparta arasında çıkan savaşın kaçınılmaz olmasının sebebi ise Atina’nın

büyüyen gücü ve bu gücün Spartalılar üzerinde oluşturduğu güvenlik kaygısıdır. Atina'nın artan gücünün karşısında Sparta bunu tehdit olarak algılamış ve kendi güvenliğini sağlamak içinde Atina'ya karşı savaş açmıştır (Dönmez, 2010: 7). Peloponezya Savaşından da anlaşılacağı gibi güvenlik güç kavramı ile doğrudan ilişkilidir (Acar, 2017: 25). Güçlü devletin güçsüz devletin üzerinde hakimiyet kurabileceğinden dolayı güç kaçınılmaz bir etkidir (Kiraz, 2018: 13).

Realizmin önemli isimlerinde biri olan Niccolo Machiavelli, "*Prens*" adlı eserinde devletin güvenliği konusu üzerinde yoğunlaşmıştır. Machiavelli'ye göre devletin güvenliği ve bekası ile güç kavramı arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Devletin güvenliği, başka bir gücün boyunduruğu altında olmamakla doğru orantılıdır (Dedeoğlu, 2003: 29). Dolayısıyla savaş gerekliyse devletin çıkarları ve güç için savaş gerçekleşmelidir. Uluslararası arenada devletler birbirine tehdittir ve devletin güvenliği iyi bir yönetimle mümkündür. İyi yasalar ve iyi askeri güç iyi yönetim için birbirine bağlı koşullardır (Haser, 2018: 17).

Thomas Hobbes ise devletlerin güvenliğinin sağlanmasında gücün artırılması konusuna yoğunlaşmıştır (Kalyoncu, 2018: 17). Hobbes'a göre, ortak bir otoritenin olmaması nedeniyle insan doğasının açgözlülüğü ve birbirleriyle rekabet halinde olmaları, çıkar çatışmalarına yol açmakta ve karşılıklı bir güvensizlik ortamı oluşmaktadır. Güvensizlik ortamında ise savaşın çıkması kaçınılmazdır. Bu durum uluslararası ilişkilere de yansımakta ve devletler arasında üstün bir otoritenin olmaması, uluslararası ilişkilerin bir doğa durumu olarak görülmesine neden olmaktadır (Güner, 2008: 13). Doğa durumu herkesin birbiriyle savaştığı, korku ve şiddetin olduğu bir ortamı ifade etmektedir. Bu nedenle anarşi vurgusu ön plana çıkmaktadır (Kiraz, 2018: 13). Hobbes, oluşan güvensiz ortamı yani anarşi vurgusunu aşmak ve çatışma durumundan çıkmak için, bütün insanların kendi idari haklarını Leviathan'a devrettiklerini belirtmektedir. Leviathan, insanları birbirlerinin çıkarları ve hırslarından koruyacak mutlak otoriteye sahip devleti ifade etmektedir ve doğa halinden toplum haline geçiş söz konusudur (Açıkmeşe, 2008: 70). Hobbes'a göre insanlar kendilerini koruma içgüdüleriyle hareket ederler ve insanın doğal hali nedeniyle birbirleriyle savaş halindedirler.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında realizmin egemenliğinin arttığı söylene de yukarıda sözü geçen Thucydides, Machiavelli ve Hobbes gibi düşünürler tarihsel arka planda realist yaklaşıma katkıda bulunmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinden ders çıkaran uzmanlar, ütöpik bir görüş yani idealizmi öne sürerek tüm sorunların ahlaki davranışla çözülebileceğinden bahsetmiştir. (Acar, 2017: 25). Ancak Milletler Cemiyeti'nin iki savaş arası dönemdeki sorunlara çözüm bulamaması ve Birinci Dünya Savaşı ardından 1930'ların sonlarına doğru İtalya ve Almanya'nın tutumları sonrası ortaya çıkan güvensizlik durumu bu ütöpik bakış açısına karşı realist söylemlerin güçlenmesine ve güvenliğin realist perspektiften ele alınması gerekliliğini göstermiştir (Kırış, 2018: 13). Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı öncesi benimsenen idealizm savaş ile birlikte çökmüş, savaş sonrası dönemde devletlerin kutuplaştığı ve 1990'lara kadar sürecek olan Soğuk Savaş sürecinde güç ve güvenlik bilhassa sınır güvenliği kavramlarını ön planda tutan realizm etkin görüş haline gelmiştir. Bu süreçte realizmin önde gelen savunucuları Hans J. Morgenthau ve E. H. Carr gibi düşünürler 20. yüzyılda bu teoriye katkı sağlayarak güvenlik çalışmalarını geliştirmişlerdir (Yalçın, 2009: 25).

Hans J. Morgenthau, çıkar kavramını ön plana çıkararak, devletlerin bireyler gibi çıkarlarını ön planda tutmaya çalıştıklarını vurgular. Güç odaklı realist yaklaşım, mevcut uluslararası sistem araştırıldığında ana aktörlerin devletler olduğunu ve uluslararası sistem ve ilişkileri anlamının yolunun devletlerin davranışlarını ve çıkarlarını anlamaktan geçtiğini belirtmektedir (Yalçın, 2009: 27). Uluslararası sistem anarşik bir yapıda seyretmektedir. Devlet merkezli güvenlik yaklaşımı savaş ve barışa endeksli bu doğrultuda güçler dengesini temel alan bir anlayış içerisindedir (Güner, 2008: 9). Bu bağlamda Morgenthau 1948 yılında yayınlanan “*Uluslararası Politik (Politics Among Nations)*” adlı çalışmasında güç ve güç dengesi kavramlarını, uluslararası arenada anarşinin egemen olduğunu ve realizmin altı temel ilkesinin bulunduğunu belirtmiştir (Yılmaz, 2020: 22).

“1. Politika, ekseriyetle toplum gibi temeli insan doğasında mevcut olan objektif yasalarla idare edilmektedir.

2. *Siyasi realizmin motivasyonu güç çerçevesinde tanımlanan ulusal çıkar kavramıdır.*

3. *Realizm güç olarak tanımladığı çıkar olgusunun sabit olmadığını ve konjoktüre göre zamanla değişiklik gösterebileceğini varsayar. Ulusların politikalarını oluştururken ulusal çıkarlarını düşünerek hareket ettiklerini belirtmektedir.*

4. *Realist yaklaşım ahlaki paradigmalardan önemini algılamaktadır. Fakat uluslararası politikada ahlaki değerlerin bir rolünün ve etkisinin olmadığını düşünmektedir.*

5. *Realizm uluslararası politikada esas olanın ülkelerin askeri-siyasi gücü ve çıkarları olduğunu belirtmektedir. Ulusların siyasi tutum ve hareketlerini incelerken hata yapmamak ve adil davranmak için tüm devletleri kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden devletler olarak değerlendirmek gerektiğini varsaymaktadır. Bütün ulusların kendi arzu ve eylemlerinin ahlaki normlara uygun olduğunu ileri sürme eğilimde bulunduğunu ve bu eğilimden hiçbir ulusun uzun süre kurtulamadığını dile getirmektedir.*

6. *Önceki beş ilkenin temelinde realizm ile diğer düşünce ekolleri arasında önemli derecede bir fark olduğunu file getirmektedir. Her disiplinin kendi kriterlerine göre değerlendirilmesi gerektiğini ve siyasetin de otonom bir yapı olarak kendi prensipleri doğrultusunda ele alınması gerektiğini belirtmektedir (Morgenthau, 2005: 4-15).”*

Realizmin güvenlik anlayışı üç temel unsurda özetleyebiliriz. Realizm açısından öncelikli olan devletin güvenliğidir ve devlet odaklı bir güvenlik anlayışına göre devletin güvenliği sınır güvenliğine bağlıdır. Realizmin güvenlik anlayışındaki diğer önemli nokta uluslararası sistem hangi aktörlerden oluşursa oluşsun bu aktörlerin eylemlerini kontrol edecek daha üst bir otoritenin olmaması nedeniyle sistemin yapısının anarşik olmasıdır. Realizmin dayandığı üçüncü nokta ise güvenliği sağlamak ve uyuşmazlıklara başarı gösterebilmek için gerekli olan güç kavramıdır (Haser, 2018: 15). Bu üç temel unsura tarih boyunca hep süre gelmiş olan savaş olgusu da eklenebilir.

Zira savaşlar genel olarak çıkar çatışmaları sonucunda sınır güvenliği ve güç için meydana gelir ve devlet politikasının bir uzantısı durumundadırlar (Güner, 2008: 9).

Dolayısıyla Abraham Harold Maslow'un insanlar için ortaya attığı İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi'nde; "*beslenme, barınma ve hayatta kalma*" ihtiyaçlarının ardından ikinci basamakta yer alan güvenlik ihtiyacını devletler içinde kullanmamız olasıdır. Zira ihtiyaçlarından ilkinin hayatını devam ettirme olan bir devletin varlığını devam ettirebilmesi için ikincil ihtiyacının "güvenlik" olması gerekmektedir. Dünya tarihi; beslenme ve barınma gibi ihtiyaçlarının devamlılığını sürdürmek adına başka ülkelere savaş açan devletler ile ikincil yani güvenlik ihtiyacını korumak için kendisini yani sınırlarını savunan binlerce devletin savaşlarına şahit olmuştur (Yılmaz, 2013: 13). Bu iki durum, devletlerin hem güvenlik inşa etmesinin hem de güvenlik yok etmesi ile açıklanabilir (Yorulmaz 2014: 105). Bu sebeple tarihi süreçte geçirmiş olduğu evrimle çağdaş dünyanın modern bir ögesi olarak varlığını koruyan devletler, kendi güvenliklerini idame ettirmek için güvenliği temel bir gerekesinim olarak kabul görmüşlerdir. (Karabulut ve Değer, 2015: 72).

Arnold Wolfers' "*güvenliği önceden kazanılmış değerlerin korunması*" olarak tanımlarken güvenliği objektif ve sübjektif diye ikiye ayırmıştır. "*Objektif güvenlik; nesnel olarak sahip olunan değerlere yönelik herhangi bir tehdidin bulunmaması, sübjektif güvenlik; bu değerlere bir saldırı olacağı korkusunun yokluğu anlamına gelmektedir*" (Wolfers, 1962: 150, aktaran; Baysal ve Lüleci, 2015: 65). Edward Carr'a göre, "güvenlik, devletler için en önemli hedefin diğer devletlere göre güçlü olup güvenliklerini sağlamaktır (Çıtak, 2016: 15-16)." Güvenliğin amaçtan ziyade sonuç temelinde tanımlanması gerektiğini savunan Richard Ullman, güvenlik tanımı tehditler üzerinden anlatmaktadır. "*Güvenlik, devlet bünyesindeki bireylerin, hükümet dışı birimlerin, grupların ya da devletlerin sahip oldukları değerlere ya da yaşam standartlarına yönelik bir saldırı ya da tehdidin olmadığı durumdur (Ullman, 1983: 133).*"

2.2. Realizm ve Sınır Güvenliği

Yukarıdaki tanımlamalardan yola çıkacak olursak sınır güvenliği kavramı devletlerin yaşadıkları topraklarda mülkiyet ve egemenlik haklarını korumak, yasa dışı yollardan geçişin önlenmesi aynı zamanda sınırın düşman tarafından aşılmasını engellemek için sınırlarında tedbirlerin alınma halidir (Erol, 2020: 61). Özellikle 1648 Westphalia Antlaşmasıyla daha geniş bir anlam kazanan bu kavram devletlerin ulusal güvenliği açısından en çok üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir (Demir, 2018: 2). Zira sınır güvenliği kavramı tarih boyunca devletlerin bulunduğu coğrafi konuma göre değişiklik gösterse de devletler arasında devamlı güvenlik-tehdit ilişkisi ile bağlantılı olan çatışma-uzlaşma ilişkisini barındırmaktadır (Bakan ve Şahin, 2018: 136-137). Wilson ve Donnan'ın, “*devletler sınırları kontrol etme ihtiyacı duyar çünkü devletlerin ilk savunma hattı ve toplumsal bağlılık kurumları olan sınırlar, güç varyetelerini de diğerlerine göstermektedir (Wilson ve Donnan, 1998: 10).*” der.

Bu bağlamdan bakıldığında antik dönemde M.Ö. Sümer site devletleri Hitit, Asur ve Mısır uygarlıkları arasında ilk güvenlik kaygısı görölmektedir. M.Ö. 16. yüzyılda Hititler güvenliği oluşturma kaygısı ile ilk formel biçimi oluşturmuştur. Mısır ile Hitit arasında çıkan Kadeş Savaşının ardından ilk yazılı anlaşma olan Kadeş Antlaşması ile dostluk, saldırmazlık ve iyi komşuluk esasları konu edilerek sınır güvenliği sağlanmıştır (Kanat, 2005: 54). Daha önce de bahsettiğimiz realist olgunun öncüsü Thucydides'in “*Peloponezya Savaşları*” adlı eserinde de güç, tehdit ve güvenlik sorunları ele alınmaktadır. Thucydidese göre Atina ile Sparta arasında meydana gelen savaşın başlıca sebebi güvenlik kaygısıdır. Atina'nın artan gücünün karşısında Sparta bunu tehdit olarak algılamış ve kendi güvenliğini sağlamak içinde Atina'ya karşı savaş açmıştır (Dönmez, 2010: 7).

Görüldüğu gibi realizm sınır güvenliği çalışmalarının en temel kavramları olarak tehditleri, çatışmaları ve savaşları görmektedir. Bunun ışığında sınır güvenliğini en basit haliyle devletlerin silahlı bir tehdidi ortadan kaldırma gücü olarak tanımlamaktadır. Bu noktada güvenlik askerî açıdan güçlü olmak demektir. Anarşik ve üst otoriteye sahip olmayan bir yapıda yaşamaya mahkûm olan devletler kaçınılmaz olarak güvensizlik oluşturmaya meyillidirler (Güner, 2008: 9). Zira jeopolitik ve

siyasal olarak fazla istikrarın bulunmadığı bölgelerde sınırlar potansiyel olarak tehditlerin dolayısıyla çatışmaların kaynağını oluşturmaktadır (Şahin, 2019: 15).

Tehdit algılamaları farklı olan devletlerin güvenlik anlayışları da bölgelere göre farklılık göstermektedir. (Erol, 2020: 61). Agnew bu durumu “güçlerin alanı” olarak ifade eder (Agnew, 1999: 504). Bu alan devletlerin kendi egemenlik sahalarında mutlak kontrole sahip oldukları ve diğer devletlere karşı güç kazandıkları bir alandır (Altınpınar, 2018, 76). Nitekim sınır güvenliği devlet merkezli ve askeri odaklı olarak ele alınırsa bu durum devletler açısından dış tehdit olarak algılanır ve sınır ihlallerini engelleyecek şekilde sınır güvenliği tasarlanır (Savaşeri, 2014: 54). Bu anlayışta sınır güvenliği, devletin bekasının devamlılığını garanti altına alır (Dönmez, 2010: 4). Ancak güvenlik sadece devletin bekası ile bütünleştirilemez. Bireysel, küresel, bölgesel veya uluslararası dinamikler de göz önüne alındığında, sınır güvenliği farklı politik değişimlere sahiptir (Savaşeri, 2014: 54). Çünkü güvenlik amaca ilişkin bir anlamı bünyesinde taşır ve amaç değiştikçe veya geliştikçe, tehdit algılama gücü de değişecek böylelikle yeni güvenlik arayışları ortaya çıkacaktır (Torun, 2012: 14-15).

2.2.1. 11 Eylül Sonrası Sınır Güvenliği Anlayışının Değişimi ve Dönüşümü

Sınır güvenliği kavramı iki dünya savaşı ve soğuk savaşın başladığı 1940’lı yıllardan Sovyetler Birliğinin yıkılmasıyla savaşın bittiği 1980’li yılların son dönemine kadar tümüyle Stratejik Çalışmaların gölgesinde tanımlanmaktaydı (Akgül Açıkmeşe, 2012: 12). Bu döneme kadar sınır güvenliği “askeri bir tehdidin olmadığı veya devletin dış saldırılara karşı korunduğu ve güvende olduğu” bir durum olarak askeri sorunlar çerçevesinde devletlerin uyguladığı güç politikalarıyla özdeşleşmekteydi (Taş Yetim, 2015: 7). Ancak Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte değişen uluslararası konjonktür, bölgesel ve milletlerarası sistemde meydana gelen güvenlik merkezli kırılmalar ve küreselleşme gibi daha makro-tarihsel dönüşümler sınır güvenliğine bakış açısını değiştirmiştir (Yeşiltaş, 2015: 11). Diğer bir ifadeyle Soğuk Savaş sonrası küreselleşmenin de etkisiyle sınır tanımayan yeni tehditlerin karşısında sınır güvenliğiyle ilgili bazı değişimler yaşanmıştır. (Kaya, 2013: 2). Tehditlerin değişimi devletlerin kendi sınır güvenliklerini sağlamak için aldığı tedbirlere ve mücadelelere yansıtılmaktadır. Ancak sınır güvenliği geçmiş

dönemlerdeki gibi geleneksel askeri güvenlik olarak anlaşılmamalıdır (Çakır, 2020: 49).

Bu bağlamda, Soğuk Savaş'ın son bulduğu döneme kadar güvenlik, devlet merkezli bir güvenlik anlayışına hâkim iken Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenliğe yönelik tehditler çeşitlenmiş ve etki kapasiteleri artmış ve bu tehditler ulusal sınırları daha kolay aşarak dolaşım yeteneği kazanmıştır (Işık, 2019: 31). Devletlerin tehdit algılamalarının değişmesinin etkisiyle güvenlik anlayışı da dönüşüme uğramış ve sınır aşırı suçlar, terörizm, kaçakçılık, organize suçlar, salgın hastalıklar ve yasadışı göç gibi yeni tehdit türlerine karşı farklı güvenlik yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Böylece Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle uluslararası ilişkiler disiplini içinde çok boyutlu güvenlik yaklaşımını savunan teoriler, geleneksel askeri temelli güvenlik yaklaşımını geride bırakmaya başlamıştır (Kalyoncu, 2018: 28). Özellikle Soğuk Savaş sonrası 1990 yıllardan itibaren, etki alanı toplumlararası ilişkiler olan küreselleşmenin siyasi, ekonomik, ticari ve toplumsal düzeyde ortaya çıkardığı yeni süreç ve etkiler günümüzde sınır belirleme süreçlerinin hızlanmasıyla geleneksel sınır güvenliği anlayışının aşınmasına (sınırın öneminin azalması), genişlemesine ve derinleşmesine sebebiyet vermiştir (Öztürk, 2016: 42).

Ancak 11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra güvenlik ile ilgili çalışmaların artmasıyla birlikte realist görüş disiplin içerisinde yeniden popüler hale gelmiştir (Kalyoncu, 2018: 17). Zira 11 Eylül saldırıları sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nde sınır güvenliği politikalarındaki anlayış için Ulusal Güvenlik Bakanlığı kurulurken ülkelerin hissettiği tehditler neticesinde bu saldırıların kıta ölçekli yansıması başta Avrupa olmak üzere diğer kıta ülkelerinde sınır güvenliği politikalarında değişim gerçekleştirmesine sebep olmuştur (Erol, 2020: 59-60). 11 Eylül saldırıları bir suç olmaktan çıkarılıp güvenlik konusu haline getirilmiş; Amerika Birleşik Devletleri (ABD) uygulanacak siyasi veya yasal bir eylemden ziyade El-Kaide'ye yönelik askeri bir saldırının gerekliliğini öne sürmüştür. Bu doğrultuda 11 Eylül saldırılarının sorumlusu olduğuna inanılan terör örgütü El Kaide'nin destekçisi olarak nitelendirilen Afganistan'ın işgali ile başlayan süreç, Mart 2003'te Irak'ın işgalinden sonra da devam etmiştir (Yılmaz, 2020: 102).

Dolayısıyla geleneksel sınır anlayışında devlet sınırlarının ulusal güvenlikteki önemi, her zaman sınırlara karşı askeri tehditlerin engellenmesine yönelik oldu. Bu anlayışta sınır güvenliği, güvenlik güçlerinin “muhtemel düşmanlara” veya “potansiyel teröristlere” karşı etkin kullanımını öngören özel bir güvenlik rejimi tarafından kontrol edilmekte ve yönetilmektedir. Bu nedenle geleneksel sınır güvenliğinde daha güvenli hale getirilen sınır bölgeleri, mümkün olduğunca sıkı bir askeri kontrol gerektiriyordu. Dolayısıyla sınır, küreselleşme ve soğuk savaş sonrası oluşan yeni tehditlerin (kitlesele insan hareketliliği, kaçak mal ve terör gibi) hedef aldığı devletin ön sınır hatlarının korunmasına yönelik devlet merkezli bir koruma ve savunma anlayışı sınır güvenliği rejimini şekillendirmiştir (Yeşiltaş, 2015: 12).

2.3. Arap Baharı Sonrası Ortadoğu’da Bölgesel Güvenlik Kompleksi ve Sınır Güvenliği

Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi (BGKT), Barry Buzan ve Ole Waever tarafından 2003 yılında yayınlanan “*Regions and Powers: The Structure of International Security*” adlı çalışma ile derin bir kavramsal içerik kazanmıştır (Yavuz, 2020: 15). Bu bağlamda güvenlik kompleksinin temel yapısı, belirli bir coğrafi bölgedeki devletler arasındaki güç dengesinin konumlandırılması ile aralarındaki tarihsel dostluk-düşmanlık kalıpları ve birimler arasında gücün nasıl dağıtıldığı üzerine kuruludur (Buzan ve Weaver, 1998: 15, aktaran Yavuz, 2020: 14-15). Buzan bölgeleri, devletler arasındaki coğrafi yakınlık ve birbirine benzer güvenlik yapıları sonucunda meydana gelen güç dengesinin oluşturduğu alt sistemler olarak tanımlamıştır. Bu bölgeler güvenlik açısından devletlerin yoğun olarak etkileşimde bulunduğu unsurlardır. Ayrıca, tarihsel dostluk-düşmanlık algılarının, bölgedeki devletler arasında iş birliğini teşvik edebileceği veya çatışmayı şiddetlendirebildiği açık bir şekilde görülmektedir (Çakır, 2020: 67).

Askeri ve siyasi tehditler küçük ölçekli bir alanda daha hızlı yayılabileceğinden, “*tehdit daha çok yakınlıkla ilgilidir*” ve birçok devlet için bu “*ulusal güvenliğe yönelik tehditler uzak ülkelerden değil komşu devletlerden kaynaklanmaktadır*” (Buzan ve Waever, 1998: 11). Zira Arap Baharı sonrası Ortadoğu’da güç dengesi ve dostluk-düşmanlık ilişkisi yeniden şekil alırken Suriye

topraklarındaki kimi unsurlar sınır güvenliği kapsamında Türkiye açısından tehdit haline gelmiştir.

17 Aralık 2010 yılında Arap Dünyası kitlesel halk ayaklanmalarıyla sarsıldı. “Arap Baharı” olarak isimlendirilen bu ayaklanma, bir devrim olarak şekillenmiş ve demokrasi ümidiyle devam etmiştir (Koraltan, 2016: 31). Bölgede Arap Baharı'nın başta ekonomik olmak üzere siyasi ve sosyal nedenleri vardır ve bu faktörler zaten muhalif grupları oluşturmuştur (Ayhan, 2012: 21). Köken olarak hazır olan bu isyan ortamının ateşini Tunus'ta seyyar satıcılık yapan Muhammed Bouazizi yakmıştır (Kutlay ve Dinçer, 2011: 100). Protesto olarak başlayan olaylar Tunus'tan sonra sırasıyla Mısır ve Libya'da, ardından da tüm Arap Dünyasında büyüyen etkili olmuştur (Arjomand, 2015: 11). Bu bölgede küçük büyük ayaklanmalar Arap Baharı'na kadar yaşanmış olsa da Arap Baharı, büyük ölçekli olması ve domino etkisi yaratması bakımından diğerlerinden farklıdır (Kışlakçı, 2012: 10).

Tek adam rejimleri altında ezildiğini ve zulme uğradığını düşünen yüz binlerce insan, Buazizi'nin bu nedenlerle kendini yakmasının ardından sokaklara dökülerek bağlı oldukları rejimlere isyan etmişlerdir. Tunus sokaklarında başlayan isyanlar üç ay içinde Arap Dünyasına sıçradı ve o kadar büyüdü ki Tunus ve Mısır diktatörlerini devirdi (İnanç, 2012: 490). Birçok ülkede devam eden süreç "Arap Baharı" olarak anılırken, sokağa çıkanlar rejimlerden memnuniyetsizliklerini yüksek sesle dile getirdiler. Olaylar Tunus ve Mısır'dan sonra Libya, Yemen, Bahreyn, Fas ve nihayetinde Suriye'ye sıçradı (Arjomand, 2015: 11). Arap Baharı'nın bu hızlı ilerlemesi, Suriye'ye yayıldığı günlerde sona erdi. Baas Rejimi, Esad ile birlikte yönetimi devretmek yerine şiddet kullanmayı yeğledi (Kıran, 2014: 103).

Esad Rejimi; Suriye'de protestoculara karşı yaptığı saldırılarla Arap Baharı'nın seyrini değiştirmiştir. Suriye'de baş gösteren Arap Baharı süreci bölgede mevcut bulunan dinamikleri etkilemiş ve süreç, Suriye'nin müttefiklerinin de sürece dâhil olmasıyla güç savaşları haline dönüşmüştür. Esad muhaliflerle mücadele etmeyi seçmiş ve Suriye'de Arap baharı süreci iç savaşa dönüşmüştür (Koraltan, 2016: 31). Esad'ın bu tavrıyla kesintiye uğrayan Arap Baharı'na bir darbe de Mısır'dan gelmiştir. Mısır'da Hüsnü Mübareğin devrilmesinden sonra kurulan Muhammed Mursi

yönetimindeki rejim, bir yıl geçmeden Arap Baharı sürecinde halkı destekleyen ordunun darbesiyle devrilmiş ve demokrasi süreci sonlandırılmıştır (Paksoy, 2014: 186).

Bölgedeki olayların etkisi altında kalan diğer devletler de devrimin tamamlanamaması ve bu hassas süreçte bu devletlere dış güçlerin müdahalesi, bölgede kaos oluşmasına sebebiyet vermiştir. Arap Baharı olaylarından etkilenen devletlerin siyasi otoriteyi oluşturamaması, bu devletlerde güvenlik zafiyetlerine neden olmuş ve iç savaşlara varan çatışmalara yol açmıştır. Bu kaos ortamı bölgede önemli sorunların meydana gelmesine sebep olmuştur (Koraltan, 2016: 42). İç savaş ve oluşan çatışmalar nedeniyle güvenli bölgelere doğru başlayan göç hareketleri, bölgede PYD/PKK gibi mevcut terör gruplarının güçlenmesi bunların yanında IŞID gibi terör örgütlerinin ortaya çıkması ve yaşanan çatışmaların etnik/mezhepsel ayrışmaları gibi sorunlar küresel düzeyde etkileri hissedilen sorunlardır (Kiraz, 2018: 60).

Küresel ölçekte etkin sorunlara neden olan en temel faktör, devletlerde sürecin tamamlanamadığı geçiş dönemidir. Tam anlamıyla sonuçlanamayan geçiş dönemleri, diktatörlerden sonra meydana gelen siyasi otorite boşluğunun sürekliliğine sebebiyet vermiştir. Bu siyasi açıdan otorite boşluğu ise devletleri kaosa sürüklemiştir. Bu kaos, uluslararası etkiye sahip sorunlara neden oldu. Süreçle birlikte bölgedeki demografik çeşitlilik derinleşmiştir. Özellikle etnik/mezhepsel ayrım, gruplar arasında sürtüşmelere yol açmıştır. Arap Baharının yaşandığı bölge nüfusunda en büyük grupları oluşturan Arap ve Kürt ile Sünni ve Şii gruplar Arap Baharıyla birlikte bölgede yaşanan mücadelede egemen gruplardır. Bölgedeki süreçten etkilenen devletlerde meydana gelen otorite boşluğu sonucunda bu gruplar arasında bir güç mücadelesi başlamış ve bu mücadele zamanla otorite eksikliğinden dolayı çatışmalara yol açmıştır. Bu çatışmalar, süreçten etkilenen ülkelerde gruplar arası uzlaşma ve istikrarı imkânsız hale getirirken, bölgedeki mevcut süreçten en az etkilenen diğer ülkeleri de risk grubuna ekledi. Süreçten etkilenen her devlet ile bu gruplar birbirinden uzaklaştı ve gruplar birbirinden uzaklaştıkça uzlaşma olasılığı azaldı. Bölgedeki terör örgütleri böyle bir kaos ortamını fırsata çevirmiştir (Koraltan, 2016: 51).

Arap Baharı sonrası meydana gelen istikrarsızlık, kaos ve iç savaş ile birlikte bölgede birçok farklı silahlı grup ortaya çıkmış ve güç sahibi olmuştur. Arap Baharı süreç olarak her alanda çelişkiler barından bir süreçtir. Ekonomik sorunlar çerçevesinde bir protesto olarak başlamış, halk ayaklanması olarak devam etmiş, devrim mahiyetinde gelişmiş ve bir darbe ya da iç savaş olarak sona ermiştir. Sürecin çelişkilere dayalı gelişimi, meydana gelen etkilerinde de mevcuttur. Halkın yanında ayaklanmaya destek veren silahlı grupların oluşturduğu kaos, bölgedeki halkı olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim bu güvensiz durum sonucunda bölgede göç hareketleri başlatmıştır. Özellikle Suriye'de sürecin iç savaşa dönüşmesiyle birlikte büyük göç dalgaları meydana geldi. Dönem; Bölge halkının ekonomik sorunları çözme talebiyle başlamış ve giderek artan sorunlarla sonuçlanmıştır. Bölgedeki bu kaos, zamanla bölgesel bir sorundan küresel bir soruna dönüşmüştür. Etnik/mezhep ayrımıyla başlayan sorunlar, bir bütünü oluşturan ve birbirini tetikleyen parçalardır. Etnik/mezhepsel ayrım çatışmalara, çatışmalar ise büyük göç dalgalarına neden olur. Suriye iç savaşı ile başlayan göç dalgası, küresel düzeyde sorun yaratacak boyutlara ulaşmıştır (Koraltan, 2016: 60).

Kısaca Arap Baharı süreci ile birlikte yaşanan kaos sonucunda bölge ülkeleri dış güçlerin müdahalesine açık hale gelmiştir. Ülkelerdeki çöken devlet yapısı ve parçalanmış toplum, mevcut kaosu devam etmesine neden olmuştur. Bu durumda Arap Baharı sonrası değişen dostluk-düşmanlık kavramları sonucunda Türkiye dahil bölgedeki birçok ülkenin sınır güvenliği anlayışı askeri boyuta taşınmıştır. Özellikle Türkiye sınır duvarlarını inşa ederek bunu açıkça göstermiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PRATİK ÇERÇEVE: TÜRKİYE-SURİYE SINIR GÜVENLİĞİ

Türkiye'nin ekonomik, tarihi, kültürel ve stratejik olarak jeopolitik konumu dikkate alındığında başka hiçbir devletin ulaşamadığı çok önemli avantajlara sahip olduğu görülür (Kırış, 2018: 63). Bölgenin önemi günümüze kadar değerini kaybetmemiştir. Jeopolitik açıdan üç kıtanın ortasında bulunan Türkiye'nin Asya ve Avrupa'yı sıcak denizlere ve Afrika Kıtasına bağlayan coğrafyası, Boğazlar ve petrol üzerinde hâkimiyete sahiptir. Ortadoğu ve Hazar Bölgesi arasında bir köprü oluşturmaktadır (Budak, 2006: 29). Bu bölümde Türkiye'nin sınır güvenliği politikası ve Türkiye-Suriye sınırı ele alınacaktır.

3.1. Türkiye'nin Sınır Güvenliği Politikası

Sınırlarını korumakla yükümlü hisseden her devlet gibi Türkiye de tarihsel perspektif ve uluslararası arenadaki gelişmeler ışığında biçimlenen bir güvenlik algısına ve bu algı çerçevesinde meydana getirilen sınır güvenliği politikalarına sahiptir. Türkiye'nin sınır güvenliği anlayışı, hem kuruluşundan bu yana getirdiği düşünce ve tecrübe altyapısının hem de yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde değerlendirdiği yeni unsurların bir karışımı olarak ortaya çıkmaktadır. Dünyadaki eğilime uygun olarak geleneksel ve yeni tehditler, riskler, tehlikeler, korkular, endişeler, ihtiyaçlar ve sorunlar bağlamında Türkiye, mevcut güvenlik politikalarını gözden geçirmekte ve yenilerini oluşturmaktadır (Çıtak, 2016: 233). Bu bağlamda Türkiye'de sınır güvenlik sistem anlayışlarının ve yaklaşımlarının oluşumunda döngüsel dengeler ve değişkenlerin yanı sıra güvenlik kültürünün etkileri de bulunmaktadır. Türkiye'nin güvenlik kültürü dikkate alındığında, güvenlik yaklaşımlarını etkileyen faktörleri tam anlamıyla görebilmemiz için tarihsel bağlam ve coğrafi faktörlerine bakılması gerekmektedir (Çakır, 2020: 73-74).

Türkiye'nin sınır güvenliği politikalarını etkileyen tarihi miras, genel olarak Osmanlı Devleti döneminden kalmaktadır (Çakır, 2020: 74). Her ne kadar Osmanlı Devleti döneminde mevcut anlamda bir milli güvenlik politikası tanımı bulunmasa da

son yüzyılda hızlanan toprak kayıplarını önlemek ve devletin bekasını sağlamak için mevcut tüm askeri ve diplomatik kaynakların kullanıldığı açıktır (Kırış, 2018: 76). Zira Osmanlı döneminde, 17. yüzyılda başlayan toprak kaybıyla birlikte, fetih yoluyla toprak kazanarak aktif saldırgan bir güvenlik politikasından savunmacı bir güvenlik anlayışına geçiş olmuştur (Savaşeri, 2014: 115). Ali Karaosmanoğlu'nun ifadesiyle, *“savunmacı ve statükocu dış politika geleneği 1699 Karlofça Anlaşması'na kadar gider. Karaosmanoğlu, bu tarihe kadar sağlanan Osmanlı-Avrupa askeri dengesinin bu tarihten sonra yerini Avrupa üstünlüğüne bıraktığını, bu sebeple de bu tarihe kadar süregelen saldırgan reel-politiğin yerine savunmacı reel-politiğin egemen olduğunu”* belirtmektedir (Karaosmanoğlu, 2000: 201).

Türkiye'nin kuruluş yılları olan Osmanlı döneminin sonu göz önüne alındığında, alternatif olarak uygulanabilecek en doğal yaklaşım, savunma amaçlı bir güvenlik yaklaşımı olarak gözükmektedir. Tüm bunların ışığında, Türkiye için ulusal güvenliğin temel amacı her daim toprak bütünlüğünün ve ulusal bağımsızlığının korunması olmuş ve sınır güvenliği politikası bu kaygılar üzerine kurulmuştur (Kırış, 2018: 76). Bu kaygılar devlet nezdinde kabul görmüş olup, sınır güvenliği politikası çerçevesinde devletler her an savaş çıkma ihtimalini düşünerek önlemler almaktadır (Aydın ve Ereker, 2014: 130).

Sınır güvenliği politikasının temeli realisttir. Bu nedenle Türkiye'nin sınır güvenliğinin algılanması açısından “siyasi” ve “toplumsal” sınırları anlamak daha önemlidir. Türkiye'nin birçok sınır komşusu Osmanlı Devleti'nin eski tebaası olduğundan, Türkiye “siyasi” sınır belirleme sürecinde zorluklar yaşamış ve sınırlarına yönelik tehditler tarih boyunca devam etmiştir (Savaşeri, 2014: 114). Sınır güvenliğine yönelik tehditler kapsam ve boyut olarak farklılık göstermekle birlikte bu tehditler karşısında Türkiye'de siyaset anlayışında ve sınırlarda güvenliği temin etmeye yönelik güvenlik sistemlerinde önemli bir dönüşüm yaşandığını söylemek mümkündür (Yeşiltaş, 2015: 14). Türkiye'nin kuruluş yıllarında sınır güvenliği paradigmasını saptayan güvenlik öncelikleri, temelde *“ülkenin”* toprak bütünlüğünün korunması etrafında şekil almıştır (Çakır, 2020: 76). Başka bir deyişle, büyük kayıplara rağmen

elde edilen toprakların bölünmesi veya bir düşman gücü tarafından işgal edilmesi endişesi, güvenlik anlayışının temel yapı taşı oluşturmaktadır (Çıtak, 2016: 237).

Bu dönemde devletin temel görevi, ülkenin güvenlik anlayışı ve yöneticilerin politika oluşturma süreçlerindeki zihniyetleri açısından sınırı korumaktır (Çakır, 2020: 76). Bu bağlamda sağlam sınır güvenliği için “*güçlü bir ordu*” gerekli görülmüştür (Yeşiltaş, 2015: 14). Sınırların güvenliği anlaşmalarla garanti altına alınmış olsa da Türkiye’nin giderek artan sert ve yumuşak tehdide maruz kalması karşısında ilk tercih edilen ve uygulanan yöntem, Türk Silahlı Kuvvetleri’ni her manada geliştirmek olmuştur (Çıtak, 2016: 243).

Başta Ortadoğu olmak üzere çevre bölgelerdeki ve komşu ülkelerdeki çatışmalar, iç savaşlar ve devletlerarası savaşlardan kaynaklanan dolaylı tehditler, devlet unsurları ve terör örgütlerinin doğrudan tehditleri Türkiye’nin güvenlik anlayışına aşırı bir askeri anlayış yerleştirmesine sebep olmuştur (Çıtak, 2016: 243). Bugün de askeri tehditleri yoğun bir şekilde hissedilen Türkiye’nin askeri boyutunda güvenilir, caydırıcı ve etkin bir güç olan Türk Silahlı Kuvvetleri, sınırların korunmasından sorumlu en önemli aktör olmayı uzun süre sürdürmüştür (Güngör, 2011: 475). 1980’lerin ilk yarısında Türkiye’nin gündeminde olan ve giderek ülkenin en önemli güvenlik sorunu haline gelen Kürt sorunu ekseninde yükselişe geçen PKK terörü, sınır güvenliğini “*teröristlerin geçişini*” önlemenin daha önemli olduğu bir yere getirmiştir (Yeşiltaş, 2015: 16):

“Türkiye insani yardım sağlanması, kitlesel göç hareketinin önlenmesi ve Kuzey Irak’taki farklı gruplar arasında çatışma doğmaması amacıyla gerekli önlemleri alma kararlılığındadır. Öte yandan, küresel bir tehdit olan terörizmden geçmişte büyük can kaybına uğramış ve zarar görmüş olan Türkiye’nin PKK-KADEK’ten kaynaklanabilecek olası terör tehdidine karşı da gerekli adımları atmaktan kaçınmayacağı açıktır. İçinde bulunulan koşullarda Türkiye’nin yukarıda değinilen duyarlılıklarına uygun biçimde her türlü olasılığı gözetilen önlemler, askeri makamlarımızca sınır bölgesinde esasen alınmış bulunmaktadır” (Milli Güvenlik Kurulu, 2021).

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği’nin bu açıklamasından da anlaşılacağı üzere sınır güvenliği algısı temelde “terör sorununun” etrafında şekillenmekte ve sınırların ötesinde var olan istikrarsızlıklar askeri güvenlik

kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca bu istikrarsızlıkların terörle bağlantısına ilişkin kaygılar da vurgulanmaktadır (Savaşeri, 2014: 118). Dönemsel veya bölgesel bazda ortaya çıkan krizler (Irak'a askeri müdahale, Ortadoğu'da yaşanan toplumsal olaylar, Suriye'de yaşanan istikrarsızlar vb.) ve bu krizlerin oluşturacağı hassasiyetlere de değinilmektedir (Savaşeri, 2014: 117).

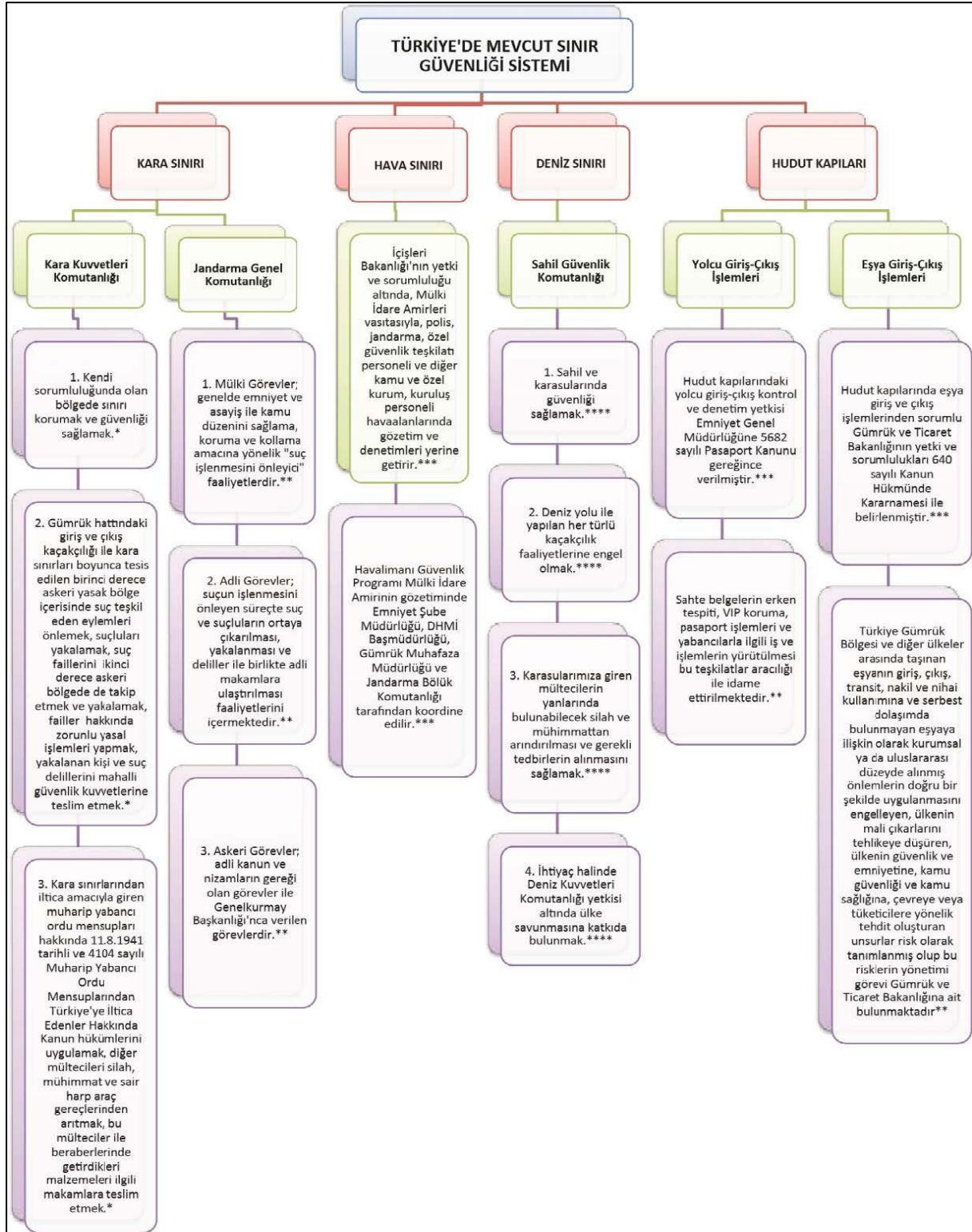
Ayrıca terörizmin ekonomi politikasının ana öğelerinden biri olarak kullanılan yasadışı malların başta Suriye olmak üzere İran ve Irak'tan Türkiye'ye getirilmeye çalışılması da sınır güvenliğinin terör saldırılarıyla sınırlı olmadığını göstermiştir. Öte yandan devletin kontrolü dışında olan kaçakçılık gibi yasa dışı girişler sınır güvenliğine daha kapsamlı bir yaklaşım gerektirirken, güvenliği sağlamakla sorumlu kurumların çeşitlendirilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrasında sınır güvenliği anlayışındaki küresel değişim Türkiye'yi de etkilemiş ve güvenlik sadece teröristlerin veya diğer ülkelerin saldırılarını önlemek amacıyla değil aynı zamanda organize suçlar, kitlesel göç ve kaçakçılık gibi küresel sorunlar çevresinde de biçimlenmeye başlamıştır. Soğuk Savaş'ın temel tehditleri 1990'larda son bulurken ve böyle bir durumun Türkiye'nin güvenlik politikalarında esneklik oluşturması beklenirken bilhassa terör tehdidinin yoğunlaşması, yeni uluslararası güvenlik sorunlarının ortaya çıkması ve PKK terörünün bölgesel bir denkleme artan entegrasyonu, sınır güvenlik önlemlerinin artmasına neden olmuştur. Nitekim PKK terör örgütünün özellikle komşu devletler nezdinde Türkiye'ye yönelik kullanılmaya çalışılması, sınır güvenliğini Ortadoğu'daki komşu devletlerle Türkiye arasında teröre karşı alınan önlemlerin bir parçası haline getirmiştir (Yeşiltaş, 2015: 16).

Ancak bu yıllarda Türkiye'yi geçiş güzergâhı şeklinde kullanmaya çalışan "*insan kaçakçılığı*" mekanizmaları ve 1991 Irak Savaşı'ndan sonra mülteci sorununun artan riski gibi süreçler Türkiye'deki sınır güvenlik mekanizmalarını ve sınır güvenliği politikasını değiştirmiştir (Hale, 2003: 235-236). Hem bölgesel hem de küresel ölçekte bütünüyle ele alındığında, Soğuk Savaş sonrası terörizm, insan ticareti ve kaçakçılık gibi geleneksel olmayan güvenlik tehditleri, devletlerin sınır güvenliği anlayışını çoktan değiştirmiştir. Yeni tehdit algısının getirdiği güvenlik bilinci ile sınır güvenliği

yeniden gündeme gelmiş ve sınır yönetimine yeni uygulama ve teknikler kazandırılmıştır (Yeşiltaş, 2015: 16).

Tablo 3.1. Türkiye'nin Mevcut Sınır Güvenlik Sistemi

Kaynak: (Demir, 2018: 16)

Sınır güvenliği açısından Türkiye Cumhuriyeti küresel olayların etkisi altında kalmıştır. Sınırları tehdit eden tehlikelerin çeşitliliğini fark ederek önlemler geliştirmiştir. Bilhassa kitlesel göç hareketleri tamamen ülkemizi tehdit eden bir faktördür. Ülkemizin konumu itibarıyla transit ülke olması insan kaçakçılığı için uygun koşulların olduğunu göstermektedir. Bu sorunlar ülkemizi hem küresel hem de bölgesel olarak ilgilendirdiğinden, AB ile ikili ilişkilerde sınır güvenliği konusunun değiştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Türkiye, AB üyelik sürecinde eşgüdüm ve işbirliğini hedefleyen entegre bir sınır yönetimi modeli geliştirmenin gerekliliğine göre sınır güvenliği konusunda politika değişikliği yapmış ve yönünü belirlemiştir. Ancak geliştirilen bu yeni siyasi süreçlerin hiçbiri kaçakçılık, terör, göç ve yasadışı mülteci hareketleri gibi Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik tehditleri engelleyememiştir. Suriye'deki iç savaşın ortaya çıkması sınır güvenliğinde istemli olarak sınırlarda bir güvenlik açığı oluşturmuştur (Yeşiltaş, 2015: 15). Türkiye, Suriye sınırında mültecilerin rahat hareket etmesini sağlamıştır. Ancak savaşın mağdurlarına ek olarak terörist grupların sınırı serbestçe geçmesi, hükümet politikasında değişikliklere neden olmuş ve sınırlar daha sıkı korunmaya başlanmıştır (Işık, 2019: 80).

Cumhuriyet tarihi boyunca geleneksel devlet merkezli söylem ekseninde inşa edilen sınır anlayışı, Arap Baharı ve Suriye'deki iç savaş öncesine kadarki süreçte yerini daha esnek bir sınır anlayışına bırakmıştır (Yeşiltaş ve Balcı, 2013: 23-25). Özellikle 2002-2010 yıllarında Türk dış politikasının temel ilkelerinden biri haline gelen “komşularla sıfır sorun” anlayışının etkisiyle komşu ülkelerle karşılıklı vizelerin kaldırılması sonucunda sınır, devlet egemenliğinin basit bir göstergesi olarak işlev görmeye başlamıştır. Bu durum, Türkiye'nin geleneksel güvenlik söylemi ve dış politika uygulamalarına hâkim, tehdit ve koruma merkezli bir alan işlevi gören sınır anlayışını dönüştürmesi ve görelilik olarak bölgesel istikrarın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Böylece sınır, komşu ülkeler ile Türkiye arasındaki sosyopolitik ve ekonomik ilişkileri sınırlayan bir engel olmaktan çıkmış, toplumsal hareketliliğin önünü açacak şekilde “tarihsellik” söyleminde eklenip yeniden tanımlanmıştır (Yeşiltaş, 2015: 17). Bu yeni anlayışta, ulus-devlet vurgusu muğlak kalırken sınır, yeni bir “bölgecilik” tanımıyla hem fiziksel hem de söylemsel olarak esnek bir politikanın

parçası haline getirilmiştir. Son olarak, Türkiye'nin Suriye sınırına yönelik güvenlik politikalarına liberal bir sınır anlayışı ekseninde yeni bir politika getirilmiştir.

2010 yılında Tunus'ta patlak veren Arap Baharı, bölgedeki birçok ülkeyi derinden sarsmış; 2011'den sonra Suriye'de iç savaşın derinleşmesiyle Türkiye'nin sınır güvenliğinin önünde birçok farklı yeni sorunu ortaya çıkarken, yakın çevre ülkelerle ikili ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştur (Yeşiltaş, 2015: 17). Bu ülkelerde özellikle Irak ve Suriye'de devlet otoritesinin zayıflaması veya ortadan kalkması bölgeyi istikrarsızlaştırmış ve bu durum Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit etmeye başlamıştır. Buna göre Türkiye, güvenlik tanımlarını revize ederek yeniden ele almış ve tehditlerle mücadelede dış politikada yumuşak güç unsurları yerine sert güç yöntemlerine başvurmak zorunda kalmıştır (Ataman, 2018: 53).

Nitekim Arap Baharı öncesinde askerden arındırılmaya çalışılan “sınır güvenliği paradigması”ndan “yeniden güvence altına alınması gereken” bir sınır güvenlik rejimine hızlı geçiş yaşanmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak, orta vadede tamamlanması planlanan ve askeri personel yerine sivil personelin yer alacağı bağımsız bir Sınır Güvenlik Birimi kurulmasına yönelik çalışmalar hayata geçirilememiştir (Köktaş, 2011: 17). Bunun üzerine Türkiye, Güneydoğu sınırlarındaki askeri varlığını artırmak zorunda kalmıştır. Türkiye, bu askeri varlığının yanı sıra bir dizi yeni güvenlik teknolojisi kullanarak sınır güvenliğini artırmaya çalışmış ve liberal bir sınır duruşundan daha çok askeri güvenlik amaçlı sızır tolerans politikasına geçmiştir (Kardaş ve Özdemir, 2015: 17).

Suriye iç savaşı ve Irak'ta devam eden çatışmalar, Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik riskleri daha da çeşitlendirmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik geleneksel tehditler, yerini yeni ve geleneksel olmayan tehditlere bırakmıştır. Özellikle IŞİD terör örgütünün Türkiye'nin komşu coğrafyasındaki çatışma süreçlerinde bir şekilde yer alması ve Türkiye'nin YTS için “geçiş güzergâhında” yer alan hedef ülkelerden birisi olması, sınır güvenliği konusunu gündeme getirmiştir. Tüm bunlara karşılık Türkiye, sınır güvenliğini sağlamak için yeni güvenlik mekanizmalarını da devreye sokmuş; Güneydoğu sınırının coğrafi yapısı ve uzunluğu nedeniyle kontrolün zorlaşması, teknoloji yoğun yeni nesil

araçların daha fazla kullanılmasına yol açmıştır. Kısacası Türkiye, özellikle Suriye sınırı nedeniyle güvenlik risklerinin artması ve IŞID'in yol açtığı yeni dinamikler sonucunda sınır güvenliğini sağlamak için “sıfır tolerans politikası” izlemeye başlamış ve sınır güvenliği politikasını uygulamaya koymuştur (Yeşiltaş, 2015: 18).

3.2. Suriye Krizi ve Türkiye'nin Sınır Güvenliği Politikası

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen birden fazla ülkeyle sınır komşusudur. Türkiye'nin sınır komşularında özellikle 1990 Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana herhangi bir artış ya da azalma olmamıştır. Orta Doğu'da yaşanan iç savaşlar ve toplumsal çalkantılar sonrasında herhangi bir artış veya azalma olmamasına rağmen Türkiye'nin sınır komşularında rejim değişiklikleri meydana gelmiş; Türkiye bu süreçten dolaylı olarak etkilenmiştir. Bununla birlikte barışçıl dış politika anlayışını bozmamıştır (Demir, 2018: 21). Barışçıl bir yaklaşımla hareket eden Türkiye, sınır komşularıyla ilişkilerinde zaman zaman siyasi kaynaklı sorunlar yaşasa da ortak hareket ederek sorunlardan kaçınmaya çalışmıştır (Güler, 2017: 169-172).

Ancak Suriye krizinin askeri bir çatışmaya ve iç savaşa dönüşmesiyle Türkiye sınır güvenliği politikasında köklü bir değişiklik yapmak zorunda kaldı. Bir yandan savaştan dolayı ülkelerini terk eden Suriyeliler bir yandan da Türkiye-Suriye sınırının güvenlik durumu, Türkiye yönetiminin Suriye ile olan ilişkilerinde üstünde durduğu başlıca konulardan biri olmuştur (Demir, 2018: 21). Özellikle Ağustos 2011'den sonra rejimin muhalif gösterileri askeri yöntemlerle bastırmaya devam etmesi sonucunda Türkiye'nin Esad rejimine yönelik siyasi tutumu önemli bir değişime uğramış ve Suriye rejiminden gelen sürekli artan askeri tehdit, yüksek güvenlik açığına dönüşmüştür. Türkiye'nin askeri stratejisinde makro ölçekte yeni gelişmeler angajman politikasını da beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda Türkiye, NATO üyeliğinin getirdiği imkânlar çerçevesinde Suriye'den gelecek bir askeri hava saldırısına karşı müttefiklerinden savunma sistemleri talep etmiştir (Yeşiltaş, 2015: 18)

Öte yandan derinleşen krizle birlikte artan mülteci akını karşısında izlenen “açık kapı” politikası sonucunda canlarını savaştan kurtarmak isteyen Suriyelilerin

ülkelerini terk etmeleri Türkiye'nin Suriye sınır hatlarında büyük bir insan hareketliliğine yol açmıştır. Bu göç hareketleri de ciddi bir sınır güvenliği sorunu haline gelmiştir (Yılmaz, 2019: 113). Krizin farklı dönemlerinde Türkiye, ani mülteci sayısı ile kontrolünü zorlaştıran bir sınır güvenliği sorununu, entegre bir kurumsal strateji ile ancak çok sayıda mülteci ve uluslararası toplumun sınırlı desteği nedeniyle çözmeye çalışmıştır. Bu sorunla başa çıkabilmek için uluslararası toplum, 2012'den bu yana “güvenli bölge” ve “uçuşa yasak bölge” oluşturulması taleplerini desteklememiş; Türkiye, mülteci sorunuyla tek başına uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu durum giderek sınır güvenliği sorununa dönüşmüş ve Suriye sınırını kontrol etmek zorlaşmıştır (Yeşiltaş, 2015: 18).

2014 yılında Suriye savaşının bölgeselleşmesi ve farklı silahlı grupları çekmesinin ardından, devlet dışı silahlı aktörler Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit etmeye başladı. Türkiye, IŞİD karşıtı koalisyonun öngördüğü siyasi mücadelenin bir parçası olurken, özellikle IŞİD'in Rakka merkezli gücünün ardından bölgesel ölçekte jeopolitik bir aktöre dönüşmesi başta olmak üzere farklı nedenlerle askeri mücadeleye dâhil olmayı kabul etmemiştir. Daha sonra IŞİD ile mücadele kapsamında sınır güvenliğine yönelik “sıfır tolerans” politikası izlemeye başlayan Türkiye, terör politikasında sert bir anlayış benimsedi. Bu kapsamda sınır güvenliğini sağlamaya yönelik bir dizi askeri ve siyasi tedbiri hızla hayata geçirerek IŞİD'in oluşturduğu tehdidi en aza indirmeye çalıştı. Son olarak Türkiye, sınır güvenliği politikasına daha fazla askeri önlem koyarak bir dizi fiziki önlem almış ve Suriye sınırını daha güvenli hale getirmek için entegre bir politika oluşturmaya çalışmıştır (Yeşiltaş, 2015: 20).

Ancak hem Suriye sınırının fiziki koşulları hem de Suriye'nin iç savaştan ayrı olan kuzey hattındaki askeri çatışmalar, Türkiye'nin Suriye sınırındaki güvenlik önlemlerini tam olarak iyileştirmesine izin vermedi (Yeşiltaş, 2015: 20). Bu durumun nedenlerinden biri de kuşkusuz Türkiye'nin en uzun kara sınırının Suriye (911 km) olması ve bu nedenle Suriye sınırının tamamında katı bir güvenlik rejimi uygulanmasının imkânsız olmasıdır (Özdemir, 2019: 103). Ayrıca Suriye rejiminin oluşturduğu güvenlik risklerinin 2011 yılına kadar dikkate alınmamış olması, kriz

sonrası dönemde güvenlik önlemlerinin hızlı, yeterli ve etkin bir şekilde uygulanmasını zorlaştırmıştır (Yeşiltaş, 2015: 20).

Diğer taraftan Suriye krizinin etno-mezhepsel bir boyut kazanması ve sınır boyunca farklı etnik ve askeri yapıların oluşması, Türkiye'nin sınır güvenliği politikasını da etkilemiştir (Yeşiltaş, 2015: 20-21). Savaştan önce sınır bölgesinde tek aktör olarak duran Suriye devletinin yerini, PYD, IŞİD ve muhalifler yani devlet dışı silahlı gruplar almıştır. Bu durum sınırın karşısında gelebilecek tehditleri öngörmeyi engellemiştir. Zira bu devlet dışı silahlı kuvvetlerin kendilerini devlet gibi görmeleri Türkiye'ye giderek daha fazla güvenlik baskısı oluşturmuştur (Özdemir, 2019: 103).

Türkiye'nin Suriye sınırındaki güvenlik politikalarını etkileyen bir diğer dinamik, iç savaş nedeniyle IŞİD'e karşı bölgesel ölçekte mücadele bağlamında Kürt milliyetçiliğinin yeniden canlanmasıdır. Diğer bir deyişle, sınırın diğer tarafı ile etnik Kürtlük ekseninde kurulan süreklilik, büyük ölçüde Suriye iç savaşının oluşturduğu güvenlik risklerine karşı alınması gereken sınır güvenlik önlemlerini de zorlaştırmaktadır. Kürt milliyetçiliğinin pekiştirilmesine hizmet eden bu etnik coğrafi sürekliliğin neden olduğu jeokültürel dinamikler, sınır güvenliği nedeniyle alınacak önlemlere de bir direniş noktası oluşturmaktadır (Yeşiltaş, 2015: 22). Bir bütün olarak ele alındığında, Türkiye'nin Suriye sınırına yönelik güvenlik önlemleri artırılmış olmasına rağmen hem tehditlerin çeşitlenmesi hem de coğrafi özellikler bu önlemlerin etkin bir şekilde uygulanması üzerinde kısıtlamalara neden olmaktadır. Tehditlerin başında ise özellikle Suriye sınırında yasa dışı göç ve terör örgütleri gelmektedir.

3.3. Askeri ve Fiziki Tedbirler

Türkiye'nin mevcut sınır güvenliği sisteminde planlanan ve yapımı devam eden proje ve sistemler, Türkiye'nin gelişen ve değişen koşullara karşı hazırlıklı ve sistemli bir şekilde hareket ettiğini göstermektedir. Türkiye'nin konumundan kaynaklanan coğrafi zorluklar ve Ortadoğu'daki iç savaşlarla birlikte sınırlarda hareketlilik devam etmektedir (Kaypak, 2012: 11-17). Türkiye bu hareketliliği azaltmak için çeşitli tepkiler göstermektedir. Buna bağlamda sınır güvenliğinin artırılması amacıyla 317 sınır karakolunun tek merkez komuta altında toplanacağı ve

üçüncü bir “Sınır Özel Harekât Komando Taburu” oluşturulacağı belirtilirken, Kara Kuvvetleri, Polis, Jandarma ve diğer kurumların koordinasyonunda sınır illerinde sınır güvenliği ve kaçakçılıkla mücadeleye yönelik ilave tedbirler alınmıştır (Yeşiltaş, 2015: 33).

2012 yılından bu yana, Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) imkân ve kabiliyetleri ve yerel yönetimlerin desteği ile Sınır Fiziki Güvenlik Sistemlerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir (Yılmaz, 2019: 67). IŞİD’in Suriye sınırındaki ilerleyişine karşılık 2014 yılı itibarıyla 333 kilometre hendek kazılmış, 60 kilometre toprak set yapılmış, 160 kilometre jiletli tel çekilmiş, 13 kilometre duvar, 267 kilometre sınır güvenliği kapsamında aydınlatılmıştır. Türkiye şimdiye kadar 911 kilometrelik sınırın en zayıf noktalarına 2 alçak duvar örmüştür (Yeşiltaş, 2015: 33). Tüm bunların yanında 22 Temmuz 2015 tarihinde yapılan Bakanlar Kurulu toplantısına TSK tarafından sunulan fiziki güvenlik sisteminin kurulmasına karar verilmiştir (Demir, 2018: 7).

Şekil 3.1. Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi

Kaynak: (Demir, 2018: 8)

Suriye sınır güvenliğinin artırılması çerçevesinde, Suriye’de halk ayaklanmasının başladığı Nisan 2011’den bu yana, Suriye sınırındaki birliklerin personel kadrolarının tamamlanması, askeri fiziki güvenliğin bir diğer ayağı olmuştur. Sınırdaki bulunan birlikler araç, silah ve teçhizat yönünden takviye edilmiştir. Hudut alay komutanlıkları, bağlı oldukları tugay komutanlıkları tarafından mekanize piyade

timleri/tümenleri ile gerekli malzeme, araç ve silahlarla desteklenmiştir (Yeşiltaş, 2015: 34). Ayrıca bu bölgede görev yapan birliklere gönderilen takviyelerle birlikte askeri personel sayısının Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın %30 u sevişinde olduğu belirtilmiştir (Uyarer, 2017: 67).

2014 yılında kritik malzeme ve araçlar kapsamında hudut sorumluluğu bulunan birimler Taktik Tekerlekli Zırhlı Araç (TTZA), Kirpi Mayın Korumalı Araç (MKKA) ve TOMA araçları ile takviye edilmiştir. Suriye sınır bölgesinde alınan güvenlik önlemlerinin artırılması amacıyla 2014 yılında Akçakale'de sınır taburu oluşturulmuştur. Suriye ve Irak sınırları başta olmak üzere sınır birliklerinin personel desteği miktarı artırılmış; sınır güvenliğine ilişkin görevin etkinliğinin artırılması amacıyla Sınır Güvenlik Bölgesi kurulmasına yönelik kanun değişikliği önerisine yönelik çalışmalar devam ettirilmiştir (Yeşiltaş, 2015: 34).

Özellikle kaçak geçiş ve kaçakçılık faaliyetlerinin yaşanabileceği bölgelerde gerekli önlemler alınmıştır. Sınır hattında gece görüş özellikli araç ve ekipmanlarla takviye gerçekleştirilmiştir. Mobil Gözetleme Sistemi, Tank, Zırhlı Muharebe Aracı (ZMA), Zırhlı Personel Taşıyıcı (ZPT) gibi gelişmiş sistemler sınırı sürekli izlemektedir. Türkiye, Suriye sınırında güçlü bir bariyer sistemine dayalı, uzun vadeli, kalıcı, teknolojik ve personel tasarrufu sağlayan bir Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi Projesi geliştirmiştir. Proje, Millî Savunma Bakanlığı (MSB) koordinasyonunda devam etmektedir. Projenin tam işlerlik kazanması uzun zaman alacağından, kaçak geçiş ve kaçakçılık faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelere öncelik verilecektir. Valiliklerle koordineli olarak yürütölen 837 km'lik modöler beton duvar çalışması 2021 yılında tamamlanmıştır. Sınır güvenliği ile ilgili tüm olaylar yakından takip edilmekte ve hedefler doğrultusunda hareket edilerek sınır güvenliğinin etkin ve kalıcı olarak sürdürölməsi için gerekli tüm tedbirler alınmaktadır. Alınan bu önlemlerin sonuçlarına bakıldığında kısmen başarılı oldukları görölmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi tüm bu fiziksel önlemler yasadışı faaliyetleri tamamen durduramayacak, sadece yavaşlatacaktır (Uyarer, 2017: 68-69). Zira Türkiye aldığı bu fiziki önlemler harici teröre karşı ve sınır güvenliğini güvenceye almak ve Suriye sınır bölgesindeki

ortaya çıkan güvensizlik ortamını kaldırmak için Fırat Kalkanı Harekâtı, Zeytin Dalı Harekâtı ve Barış Pınarı Harekâtı gibi birtakım askeri operasyonlarda bulunmuştur.

3.3.1. Fırat Kalkanı Harekâtı

Türkiye, Fırat Kalkanı ile Suriye muhalefetiyle birlikte Suriye topraklarında, ülke sınırlarına ve ulusal güvenliğine tehdit olarak gördüğü IŞİD ve PYD/YPG gibi unsurlara karşı bir savunma hattı oluşturmuştur. Bu savunma hattı, PYD'nin oluşturmaya çalıştığı terör koridorunun engellenmesi açısından da öncelikli bir operasyon olmuştur (Şahin, 2019: 47).

24 Ağustos 2016 tarihinde Cerablus'tan başlayan harekât 24 Şubat 2017 tarihinde El-Bab'ın terörist unsurlardan temizlenmesiyle sonuçlanmıştır. Toplam 220 gün süren harekâtın sonucunda 2.015 kilometrekarelik bir alan kontrol altına alınmış, Fırat nehrinin doğusundaki PKK/PYD/YPG terör örgütünün tesis ettiği sözde kanton yapılanması ile Afrin bölgesinde oluşturulan kanunsuz yapılanmanın arasına girilerek terör koridorunun oluşturulması engellenmiştir (Yılmaz, 2019: 113).

3.3.2. Zeytin Dalı Harekâtı

Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekâtına benzer ve daha organize bir şekilde gerçekleştirdiği Zeytin Dalı Harekâtı sonucunda bölgedeki güvensizlik ortamı ortadan kaldırılmış ve kazanılan inisiyatifle PKK/PYD/ YPG terör örgütü ülke içindeki eylemlerinde akamete uğratılmıştır. Bu harekât sırasında Fırat Kalkanı Harekâtında olduğu gibi hibrit bir mücadele verilmiştir (Yılmaz, 2019: 115).

Operasyon sonucunda Türk Silahlı Kuvvetleri 52, Özgür Suriye Ordusu 302 şehit vermiş, 4000'den fazla terörist etkisiz hale getirilmiş ve 2 bin kilometrekarelik bir alan kontrol altına alınmıştır. Harekâta askerî açıdan bakıldığında üç aşamada gerçekleştirildiği görülüyor (Demir, 2018: 285). Bunlar hazırlık aşaması, saldırı aşaması ve istikrar aşamasıdır. Hazırlık aşamasında birliğin personel sayısı maksimuma ulaşmış, silah ve teçhizat eksiklikleri giderilmiş, bölgeden kesintisiz istihbarat akışı sağlanmıştır. Taarruz safhasında müştereklik ön plana çıkmış, karadaki unsurlar ve Hava Kuvvetleri mükemmel bir koordinasyon içinde çalışmış ve birlikler

kesin sonuçlarla ilerlemiştir. İnsansız Hava Araçları özellikle saldırı aşamasında kuvvet çarpanı olarak öne çıkmıştır. Türkiye, Zeytin Dalı Harekâtında son yıllarda yatırımlarını artırdığı milli İHA'ların meyvelerini almıştır (Yılmaz, 2019: 115).

İHA'ların PKK/PYD/YPG'ye karşı yürütülen algı yönetimi faaliyetlerinde, istihbarat toplama ve anında hedef atma fonksiyonlarında öne çıktığı görülmektedir. Sivillerin şehir dışına çıkmasını engellemeye çalışan teröristler, sivillerin ölümüne yol açan tuzaklar ve Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından vurulduğu iddia edilen zarar görmemiş sivil alanlar, İHA'ların çektiği görüntülerle uluslararası kamuoyuna sunulmuştur (Orhan, 2018: 17). İstikrar aşamasında bölge halkına devletin merhametli yüzü gösterilmiş, sağlık ve altyapı başta olmak üzere birçok alanda hizmet verilmiştir. Bölgenin adli ve idari teşkilat yapıları oluşturulmaya çalışılmış, kolluk kuvvetleri oluşturularak hayatın normale dönmesi için çaba sarf edilmiştir. Harekât harp tarihimize adını altın harflerle yazdırmış, yapılan tüm tahmin ve analizleri yıkarak 57 gün gibi kısa bir sürede Afrin'in ele geçirilmesiyle sonuçlanmış ve Türkiye'nin yaşadığı coğrafyada bölgesel bir güç olduğunu, istediği anda dengeleri değiştirebilecek imkân ve kabiliyette olduğunu tüm dünyaya göstermiştir (Yılmaz, 2019: 116).

3.3.3. Barış Pınarı Harekâtı

Temmuz 2019'da başlayan ABD ile ortak kara ve hava devriyeleri ve Güvenli Bölge oluşturulmasına yönelik müzakerelerin sonuç vermemesi üzerine Barış Pınarı Harekâtı 9 Ekim 2019'da Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen kararlar başlatılmıştır. Dokuz gün süren operasyonda Türk Silahlı Kuvvetleri, harekâtın güneye kayacağını açıklaması ve varılan mutabakat sonucunda harekâtı başarıyla sonuçlandırmıştır (Yılmaz, 2019: 117).

Operasyon sırasında Türkiye'nin güney sınırındaki Cizre, İdil, Nusaybin, Akçakale, Ceylanpınar, Suruç, Birecik ve Karkamış ilçelerine 1000'den fazla havan ve roket atılmış, bu saldırılarda 24 sivil şehit verilmiş, 187 vatandaş da yaralanmıştır. 17 Ekim 2019 tarihi itibarıyla operasyonda etkisiz hale getirilen terörist sayısı 702 iken, örgütten 600'e yakın teröristin firar ettiği belirlenmiştir (TRT Haber, 2021).

Operasyonda 331 mayın ve 891 el yapımı patlayıcı etkisiz hale getirilmiş, Rasulayn ve Telabyad ilçe merkezleri, bir kasaba ve 56 köy terörden temizlenmiş ve toplam 2000 kilometrekarelik alan kontrol altına alınmıştır. 22 Ekim’de Rusya ile varılan anlaşma sonucunda Fırat Nehri’nin doğusunda Türkiye-Rusya kara devriyesi yapılmasına karar verilmiştir (Yılmaz, 2019: 117-118).

Bu operasyon, bölgede yaşayan tüm etnik ve dini unsurların barış içinde yaşaması için güvenli bir bölge oluşturmayı amaçlamıştır. Bu çerçevede Türk Silahlı Kuvvetleri, harekât sahasındaki sivil halka yönelik insani yardım faaliyetlerine devam etmiştir. Barış Pınarı Harekâtının sona ermesinin ardından, daha önce ABD ile yürütülen kara devriyesi, Rusya ile de yapılmaya başlanmıştır. Sahadaki PKK/PYD/YPG unsurlarının rejim üniformalarını giyerek aynı coğrafyada bir gün içinde kalacağı için Türkiye’nin sınır güvenliğine yönelik tehdidin devam edeceği tahmin edilmektedir. Harekâtın çatışmasızlık safhasında ve sonunda Türk Silahlı Kuvvetlerine yönelik eylemler devam etmiştir. ABD, Rusya ve diğer devletlerin petrol, doğalgaz gibi enerji kaynaklarından pay alma, ticaret yollarını kontrol altında tutma ve olası bir genel savaşta daha geniş bir coğrafyaya yayılmış olarak avantaj kazanma gibi Arap Baharından sonra daha da somutlaşan menfi isteklerinden ve Suriye’nin zayıflayan devlet otoritesinin bir türlü yeniden tesis edilememesinden dolayı Suriye’nin devlet ve toprak bütünlüğü parçalanmıştır. Tıpkı Irak gibi Suriye’nin de toprak bütünlüğü bütün ülkelerden önce en başta Türkiye için önem arz etmektedir. Çünkü terörün Irak’ta veya Suriye’de genişlemesi Türkiye’nin güvenliğine doğrudan tehdit niteliğindedir (Yılmaz, 2019: 118).

Bu coğrafyada meydana gelen yangından en fazla etkilenen ülke Türkiye’dir. Bu durum Türkiye’nin dolaylı olarak diğer güç unsurları tarafından çevrelendiğini ve hareket sahasının giderek daha da sınırlandırılmaya çalışıldığını ortaya koymaktadır. Gerek devletler gerekse terör örgütleri gibi devlet dışı silahlı aktörler tarafından Türkiye’nin güvenliğine yöneltilen tehditlerin boyutları ne olursa olsun, Türk Milleti’nin ve O’nun Değerli Ordusunun dik duruşu ve taarruz ruhuyla yurt içinde ve sınır ötesinde icra edilen harekâtlar bu tehditler karşısında duran en büyük engellerdir. Türkiye’nin otoritesi, üniter devlet yapısı ve hâkimiyeti zayıflayan Irak ve Suriye’nin

içine düştüğü karmaşık durumdan ders çıkarması gerekmektedir. Bu noktada Türkiye Cumhuriyeti'nin başta savunma alanında yaptığı atılımların devam etmesi ve devletin diğer tüm organlarının bir ve beraber olarak azimkârane yürümesi; Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunması, üniter devlet yapısının bekası, Türk Milletinin istikbali ve sınır güvenliğimizin sağlanması açısından hayati öneme sahiptir (Yılmaz, 2019: 118-119).

SONUÇ

Hem sosyal hem de siyasal olarak inşa edilen ulus-devlet sınırları belli bir teritorya içinde inşa edilen bir ulusal kimliğiyle diğerlerinden ayıran temel bir faktördür. Bir başka ifadeyle ulus-devletler, “hayali” cemaatlerini kurarken teritoryal sınırlara sıkça vurguda bulunurlar. Dolayısıyla söz konusu cemaatin kendine haslığı sınırlarla belirlenir (Tekin, 2014: 247). Ulus-devlet, sınırlarını bir ayırıcı faktör olarak kurumsallaştırarak onlar içinde kendine has bir teritoryal ulusal kültür inşa etme amacını güder. Dolayısıyla ulus-devletçi anlayışa göre sınır ve kültür birbirleri için oldukça önemlidir. Fakat söz konusu bu kültür çoğu durumda özellikle sınır bölgelerine nüfuz edemeyebilir. Yerel sınır kültürleri hemen her zaman devletin sınırlarını aşar ve böylece bir kez daha ulusal kültürle devlet hükümrancılığı sahası arasındaki uyum eksikliğini gözler önüne serer (Donnan & Wilson, 2012: 212). Bu açıdan sınırlar, sınırın her iki tarafında yaşayan insanları bir yandan ayırırken diğer yandan da birleştirirler. Bununla birlikte sınır toplulukları sahip oldukları tarihsel, sosyal ve kültürel bağlar ile yakınlıklar nedeniyle bu sınırları zorlayan ilişkilerini devam ettirirler. Buna örnek vermek gerekirse Türkiye-Suriye sınırında yaşayan insanların köylere takmış olduğu isim; çizginin altındaki köy ve üstündeki köy niteliğindedir.

Çin, Roma, Yunan ve Osmanlı medeniyetlerinde ise sınırlar değil, sınır boyları anlayışı hâkimdir. Bu dönemlerde sınır boylarında yaşayan insanların din, kültür, sosyoekonomik yaşam ve yerleşim gibi özelliklerinin dikkate alınmasına dayanıyordu. Dolayısıyla modern devlet sınırlarının sosyal yaşamı keskin bir biçimde ikiye böldüğü bir durum söz konusu değildi. Ancak Vesfalya Antlaşması sonrasında oluşan modern ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte doğrusal sınır anlayışı, geometrik biçimde yapay olarak çizilen ve bir toprak parçasını çevreleyen tek meşru sınır kavramsallaştırması haline geldi. Böylece bir mülkü çevreleyen, geçirgen ve belirsiz bir görünümünden sınır uçları kavramından sınırlayan, ayırıştıran, katı ve askeri bir görünüme sınır kavramına geçiş yapmış oldu.

Dolayısıyla günümüzde algılandığı şekliyle kesin hatlarla ayrılmış olan teritoryal sınırlar modern ulus-devletle ortaya çıkmış olup ne demografik ne de

sosyokültürel ve ekonomik unsurlara dayanmaktadır. Böylece neredeyse bütün ulus-devlet sınırları ya belli savaşların sonucu olarak ya da diplomatik görüşmeler sonucunda belirlenmiş oldu. Bu anlamda Türkiye-İrak sınırı iyi bir örnektir. Türkiye-İrak sınırının belirlenme sürecine bakıldığında bu sınırın tamamen çatışmalar, diplomatik görüşmeler ve pazarlıklar sonucunda belirlenmiş olduğu görülmektedir (Tekin, 2012, s 213).

Bilindiği üzere Fransız Devrimiyle birlikte artan milliyetçilik Birinci Dünya Savaşı çerçevesinde özellikle Osmanlı toprakları üzerinde keyfi olarak çizilen sınırları ortaya çıkarmıştır. Bu çizilen sınırların önemli derecede sonuçları olmuştur. Yani modern sınırlar “ümme”in geniş coğrafyasını ulusun dar coğrafyasına dönüştürüp parçalamıştır. Zira milliyetçilik teritoryal sınırların içindekileri türdeşleştirirken bu sınırların dışındakileri de ötekileştirip düşman olarak görür. Kısacası milliyetçilik sınırları ve toprağı seküler kutsallaştırmalara tabi tutarak bunlar aracılığıyla toplumları birbirinden ayırmış ve aralarına kalın duvarlar örmüştür.

Arap Baharı ve devamında ortaya çıkan güvenlik merkezli değişimler, Türkiye'nin sınır güvenliği politikalarında bir dönüt noktası olmaya sebebiyet vermiştir. Bu durum hiç kuşkusuz sadece Türkiye ile sınırlı kalmamış ve bölgesel ölçekte sınır güvenliğine yönelik meydan okumaları da beraberinde getirmiştir. Böylesi bir dönemde, sınır güvenliği politikası askeri ve siyasi düzeyde yeniden gözden geçiren Türkiye bir dizi askeri tedbirleri devreye sokarak özellikle Suriye sınırını daha güvenli hale getirmeye çalışmıştır. Suriye'ye karşı askeri angajman politikasında makro düzeyde önemli bir değişikliğe giden Türkiye, eleştiri konusu olan ve sınır güvenliğini de ön plana çıkaran teröristlerin geçişlerine yönelik "sıfır tolerans" politikası izleyerek geçişleri de en aza indirdi. Türkiye Suriyeli mültecilere yönelik uyguladığı açık kapı politikasına sürdürmekle birlikte mültecilerin girişlerinde daha sıkı kontrol mekanizmalarını devreye sokmuştur. Son olarak ise, Suriye sınırı boyunca bir dizi fiziki önlem olarak sınırın öte yanından gelebilecek riskleri en aza indirmiştir.

Türkiye'de mevcut sınır güvenliği mimarisi farklı kurumlar arasında koordineli bir şekilde oluşturulmaya çalışılsa da hem sınır güvenliğinden sorumlu kurumların fazlalığı hem de güvenlik tehditlerinin çeşitlenmesi, bu konuda “entegre bir sınır

güvenliği siyasetinin” meydana gelmesinin önündeki en büyük engellerden biridir. Mevcut sınır güvenliği ve yönetimi hizmetleri, Emniyet Genel Müdürlüğü, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından yapılmaktadır.

2003 yılında başlatılan yeniden yapılanma süreci ile kurulması öngörülen yeni Sınır Güvenlik Birimi'nin faaliyetlerini İçişleri Bakanlığı'na bağlı profesyonel kolluk kuvvetleri aracılığıyla yürütmesi planlanmaktadır. Söz konusu birim bugünlerde Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinde yerine getirmesi ve ulusal programa dahil etmesi gereken bir yapı olmasına rağmen bu konuda tam bir ilerleme kaydedildiğini söylemek güçtür. Ayrıca Ortadoğu'da süregelen siyasi istikrarsızlık, jeopolitik çalkantılar ve kabuk değiştirerek yeni bir forma bürünen terör, Türkiye'nin sınır güvenliğindeki kurumsal ve hukuki altyapı eksiklikleri, bürokratik yetki ve sorumluluk karmaşası, iklim ve arazi koşullarının sınır kontrolünü zorlaştırması, sınır güvenliğinde karşımıza çıkan başlıca sorunlar olarak sıralanmaktadır.

Kısa vadede sınır güvenliği teşkilatının kurulmaması durumunda koordinasyonun artırılmasına yönelik bir toplantı mekanizması oluşturulabilir. Bunun yanı sıra farklı illerde uygulanan tedbirlerin gözden geçirilerek tüm illerde tutarlı bir şekilde uygulanması gerekmektedir. İllerin sosyal, ekonomik ve coğrafi özelliklerine göre farklı tedbirler olabilir ancak bunların dışında genel tedbirler eşit ve aynı şekilde uygulanmalıdır; tedbirler illere göre farklılık göstermemelidir.

Suriye iç savaşı devam ettiği sürece Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik bireysel ihlaller ve kaçakçılık gibi tehditlerin devam edeceği öngörülebilir. Suriye devam eden iç savaşa daimî bir çözüm bulmak ve sorunun kaynağını tam anlamıyla ortadan kaldırmak gerekiyor. Alınan sınır güvenliği önlemlerinin yakın gelecekte güvenlik risklerini azaltacağını söylemek mümkün olsa da orta vadede Türkiye'nin yeni bir Suriye ve bölgesel düzen bağlamında bölgeye sızması, fiziki önlemlerde sertleşme nedeniyle daha da zorlaşacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdullah, N. (2009). *İmparatorluk Sınır ve Aşiret: Kürdistan ve 1843–1932 Türk-Fars Sınır Çatışması*, (Çev: Mustafa Aslan), İstanbul: Avesta Yayınları.
- Acar, S. (2017). “*Realizmin Güç ve Güvenlik Unsurları Açısından Nükleer Silahlar*”, Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Açıkmeye: A. (2008). “Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmalarında Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Agnew, J. (1999). “Mapping Political Power Beyond State Boundaries: Territory, Identity, and Movement In World Politics”, *Millennium-Journal of International Studies*, 28(3), 499-521.
- Ağır, B. (2015). “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11 (22), 97-131.
- Ağır, B. S. (2013). “Güvenlik Çalışmaları Alanında Kopenhag Okulu’nun Toplumsal Güvenlik Kavramsallaştırılması Çerçevesinde Bir Etnik Çatışma Örneği Olarak Kosova Sorunu” *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akgül Açıkmeye: (2012). “Strateji ve Güvenlik Kavramları”, (Edt: Mustafa Aydın ve Ahmet Haluk Atalay), *Strateji ve Güvenlik*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2-20.
- Akkoyun, T. (2017), “Bağımsızlığın Fedakârlık, Miras ve Sorumluluk Ahdi: Misak-ı Millî”, *Yeni Türkiye Dergisi*, (93). 163-174.
- Aktaş, F. (2017). “*Güvenlik Teorileri Bağlamında AB Sınır Yönetim Sistemi*”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altınpınar, M. (2018). “Sınırsız Güvenlik”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 20(1), 73-86.

- Altun, T. (2019). “*Güvenlik Faktörünün Türkiye-AB İlişkilerine Etkisi*”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Anderson, M. (1996). *Frontiers: Territory and State Formation in the Modern World*, Oxford: Polity Press.
- Archer, C. I., Ferris, J. R. Herwing, H. H. & Travers. T. H. E. (2006). *Dünya Savaş Tarihi*, (Çev: Cem Demirkan), İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Arjomand, S. A. (2015). “The Arab Revolution of 2011 and Its Counterrevolutions in Comparative Perspective”. In S. A. Arjomand (Ed.). *The Arab Revolution of 2011 A Comparative Perspective*. Albany: State University of New York Press.
- Aslan, A. (2009). Modern Dünyada Sınırlar. *Anlayış Dergisi*, (74). <http://www.anlayis.net/makalegoster.aspx?dergiid=74&makaleid=2079> (28.01.2019)
- Ataman, M. (2018). Türk Dış Politikasının AK Parti Döneminde Yeniden Yapılandırılması. Edt. (K. İnat, A. Aslan ve B. Duran). *Kuruluşundan Bugüne AK Parti Dış Politika* içinde. İstanbul: SETA, 41-60.
- Aydın, H. (2013). “*Güvenlikleştirme Kavramı ve 11 Eylül Sonrası Türkiye'nin Orta Doğu'ya Yönelik Dış Politikası*”, Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, M. ve Ereker F. (2014). “Türkiye’de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı”, *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 11(43). 127-156.
- Ayhan, V. (2012). *Arap Baharı İsyenlar, Devrimler ve Değişim*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Bakan: ve Şahin: (2018). “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 135-152.

- Baldwin, D. A. (1995). "Security Studies and The End of The Cold War" *World Politics*, 48(1). 117-141.
- Baldwin, D. A. (1997). "The Concept of Security", *Review of International Studies*, 23(1). 5-26
- Baskın, O. (2009). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I: 1919-1980*. 15. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Başgil, A. F. (2011). Devletin Ülke Unsuru: Ülke ile Devlet Birliği Arasındaki Münasebetin Hukuki ve Sosyolojik Mana ve Mahiyeti Üzerinde Bir İzah Denemesi, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 13(4). 1261-1281.
- Baysal, B. Ve Lüleci, Ç. (2015). "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 61-96.
- Bishku, M. B. (2012). "Turkish-Syrian Relations: A Checkered History", *Middle East Policy*, 19(3), 36-53.
- Bozkurt, E. (1992). *Devletler Hukuku Bakımından Türkiye'nin Sınır İlişkileri*, İstanbul: Kazancı.
- Brunet-Jailly, E. (2010). The State of Borders and Borderlands Studies 2009: A Historical View and a View From the Journal of Borderlands Studies, *Eurasia Border Review*, 1(1). 1-15.
- Buzan, B. (1983). "People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations", Brighton, Harvester Books, Chapel Hill, University of North Carolina Press.
- Carlo Masala, C. (1999) "Demographic Pressure and Ecological Restraints: The Case of Mediterranean", (Edt. Kurt R. Spillman and Joachim Krause), *International Security Challenges in a Changing World*, Bern, Peter Lang, 77-91.

- Çakır, Ö. (2020). “*Güvenlik Politikalarında Aktörler ve Kimlik: 2007 Sonrası Türkiye Örneği*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çıtak, E. (2016). “*Yeni Güvenlik Politikaları Bağlamında Türkiye’de İstihbaratın Dönüşümü*”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiçek, C. (2011). “*Güvenlikleştirme Kuramı ve İnsan Güvenliği Çerçevesinde 11 Eylül 2001 Sonrası Avrupa’da İslami Kimlik Algısı*”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Çiftçi, K. (2018). Vesfalya-Sistemi”ne Karşı “Millet-Sistemi” Söylemi ve Soğuk Savaş Sonrası’nda “Uluslararası Siyaset”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (19), 685-705.
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik, Türkiye’nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Dedeoğlu, B. (2008). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.
- Demir: (2018). “*Türkiye’nin Sınır Güvenliğinin Terörle Mücadeleye Etkisi*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Deniz, T. (2013). Sınırlar, Sınır Ticareti Ve Sınır Ticaret Merkezleri. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Volume 6, Issue 4, 351-370.
- Diener, A. C. and Hagen, J. (2010). Introduction: Borders, Identity, and Geopolitics, (Edt: Alexander C. Diener and Joshua Hagen), *Borderlines and Borderlands: Political Oddities at the Edge of the Nation- State*, New York: Rowman & Littlefield Publishers, 1-14.
- Dirlik, A. (2009). *Kriz, Kimlik ve Siyaset: Küreselleşme Yazıları*, (Çev. Sami Oğuz), İstanbul: İletişim Yayınları.

- Donnan, H. ve Wilson, T. W. (2002), *Sınırlar: Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları*, (Çev. Zeki Yaş), Ankara: Ütopya Yayınları.
- Dönmez, G. (2010). “21. Yüzyılda Değişen Sınır Algısı”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dönmez, S. (2010). “Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve Nato”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Durgun, S. (2011). *Memalik-i Şahane'den Vatan'a*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Emmers, R. (2017). “Güvenikleştirme”, (Edt. Allan Collins, Çev. Nasuh Uslu), *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Eraslan, C. (2017). “Misak-ı Millî Üzerine Düşünceler”, *Yeni Türkiye Dergisi*, (93). 93-98.
- Erol, Ş. (2020). “Göç, Terörizm ve Sınır Güvenliği İlişkisi; Avrupa Birliği Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erözden, O. (1997). *Ulus-Devlet*, Ankara: Dost Kitabevi
- Erözden, O. (2013). *Ulus-Devlet*, İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Genç, D. (2014). ‘Türkiye’nin Yabancıların Hareketliliğine İlişkin Sınır Politikası’, *Sınır ve Sınırdışı: Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disinlinlerarası Bakışlar*, (Edt. Didem Danış & İbrahim Soysüren), Ankara: Notabene Yayınları. 41-67.
- Giddens, A. (2008). *Ulus, Devlet ve Şiddet*, 1. Baskı, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Gramsci, A. (2010). *Gramsci Kitabı: Seçme Yazılar 1916-1935*, Haz: David Forgacs, (Çev: İbrahim Yıldız), Ankara: Dipnot Yayınları.

- Güler, A. (2017). “*Uluslararası Hukuk Perspektifinde Türkiye’de Göç ve Sığınmacı Sorunu: Suriyeli Sığınmacılar Örneği*”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Gümüüşçü, O. (2010). Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreç İçinde Türkiye’de Sınır Kavramı. *Bilig-Türk Dünya Dergisi*, 16(52). 79-104.
- Güngör, U. (2011). “Türk Dış Politikası ve Barışı Koruma”, (Edt. Y. Demirağ ve Ö. Çelebi). *Türk Dış Politikası: Son On Yıl*, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Hale, W. (2003). *Türk Dış Politikası 1774-2000*, (Çev: Petek Demir), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Haser, D. (2018). “*Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Homer-Dixon, T. (1991). “On the Threshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict”. *International Security*, 16(2), 76-116.
- <https://goo.gl/images/mZzvqI> (28.04.2018).
- Huysmans, J. (1998). “Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe”, *European Journal of International Relations*, 4(4), 479-505.
- Huysmans, J. (2007). “Revisiting Copenhagen: Or, on the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe”, *International Security*, 43-67.
- Işık, S. (2019). “*Avrupa Birliği’nin Göç Sorunu ve Türkiye ile İlişkilerinde Sınır Güvenliği*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İçduygu, A. ve Kaygusuz, Ö. (2004). The Politics of Citizenship by Drawing Borders: Foreign Policy and the Construction of National Citizenship Identity in Turkey, *Middle Eastern Studies*, 40(6). 26-50.

- İlim ve Medeniyet. (2021). Türkiye'nin Sınır Komşuları ve Sınır Kapıları. <https://www.ilimvemedenyet.com/turkiyenin-sinir-komsulari-ve-sinir-kapilari.html> (01.02.2021).
- İnanç, H. (2012). “Arap Baharı Sürecinde Arap Kimliğinin Dönüşümü. K. İnat, & M. Ataman içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2011*”, İstanbul: Açılım Kitap, 487-500.
- Kafkasyalı, E. G. (2017). “*Ulus-Devlet ve Ulusçuluk: 1990 Sonrası Balkanlar ve Orta Asya*”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kahler, M. (2019). The Misplaced Vesfalyan Moment: Mapping Modern Statehood. http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/8/0/2/3/pages280239/p280239-9.php (28.01.2019).
- Kalyoncu, Ş. (2018). “*Suriye İç Savaşı Sonrası Avrupa Birliği Güvenlik Denkleminde Mülteci Krizi*”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kanat, S. (2005). “*Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik: 11 Eylül Sonrası Meydana Gelen Değişiklikler*”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kapan, K. ve Coşanar, G. (2020). Sınır Yerleşmelerine Jeopolitik Açından Bakmak: Iğdır Örneği, *Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 4 (2), 175-197.
- Karabağ, S. (2014). *Jeopolitik Açından Sınırlar*, 3. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Karabulut, A. ve Değer, F. (2015). “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım’a Genel Bakış”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2). 69-79.
- Karaosmanoğlu, A. L. (2000). “The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey”, *Journal of International Affairs*, 54(1), 199-216.
- Kardaş T. ve Özdemir, Ö. B. (2015). “Avrupalı Yabancı Savaşçılar: Kimlik, Sosyal Medya ve Radikalleşme”, *SETA Analiz*, 1-23.

- Karpat, K. H. (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, (Çev: Güneş Ayas), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kasaba, R. (2004). "The Changing Status of Tribes in the Ottoman Empire" (Edt: Joel S. Migdal), *Boundaries and Belonging: States and Societies in the Struggle to Shape Identities and Local Practices*, Cambridge: Cambridge University Press, 27-49.
- Kasaba, R. (2012). *Bir Konargöçer İmparatorluk: Osmanlı'da Göçebeler, Göçmenler ve Sığınmacılar*, (Çev. Ayla Ortaç), İstanbul: Kitap Yayınevi Yayınları.
- Kaya, A. (2013). "Sınır Güvenliği Paradigmalarındaki Değişim ve Türkiye'nin Sınır Güvenliği Yapısının Analizi", *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 4(2), 1-12.
- Kaypak, Ş. (2012). "Güvenlikte Yeni Bir Boyut; Çevresel Güvenlik", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-22.
- Keskin, Ö. (2011). *The Border Concept and The European Union: The Case of Schengen Regime With Special Reference to Turkey*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıçaslan, E. (2018). "Kopenhag Okulu", https://www.academia.edu/28173911/Kopenhag_Okulu.docx (27.05.2018).
- Kışlakçı, T. (2012). *Arap Baharı* (3. b.). İstanbul: Mana Yayınları.
- Kiraz, S. (2018). *Suriye İç Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Neoklasik Realizmin Bakış Açısından Analizi (2011-2017)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Koraltan, F. H. (2016). *Realizm Kuramı Çerçevesinde Arap Baharı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Köktaş, A. (2011). "Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları" *SDE Analiz*.

- Krukoski, W.R.M. (2019). *Frontiers And Boundaries*, <http://info.lncc.br/artigo.html> (27.01.2019).
- Kutlay, M., & Dinçer, O. B. (2011). “Arap Baharı ABD'nin Hegemonik Projesi Midir?” *Türkiye Günlüğü Özel Sayısına Bir Zeyil*, 100-110.
- Küçükşahin, A. (2006). “Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(4), 7-43.
- Lattimore, O. (1962). *Studies in Frontier History (Collected Papers 1928-1958)*, London: Oxford University Press.
- Lewis, B. (2004). *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (9. Baskı). (Çev: Metin Kıratlı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Lundgren, A. (2008). *İstenmeyen Komşu: Türkiye'nin Kürt Politikası* (Çev: N. Ü. Kuglin), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Mearsheimer, J. (1995). “A Realist Reply. International Security”, 20(1), 82-93.
- Miş, N. (2011). “Miş, “Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2). 345-381.
- Nalçaoğlu, H. (2008). “*Vatan: Toprakların Altı, Üstü ve Ötesi*”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, 4. Cilt, 3.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları. 293-309.
- Orsam, (2011). “Meriç Nehri Havzası Su Yönetiminde Uluslararası İş birliği Zorunluluğu” Su Araştırmaları Programı Rapor No: 4, 47
- Özbey, K. (2017). “Bir Sosyolojik Olgu Olarak Sınır: Türkiye-Gürcistan Sınır Örneği”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, (59). 375-395.
- Özbey, K. (2019). Modern Türkiye’de Sınırlar ve Sınırın Sosyolojik İnşası, *Sosyolojik Dergisi*, (40). 239-264.

- Özcan, M. (2002). “*Border Concept And The Middle Eastern Borders: The Case Of Iraq*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, A. (2019). “*Türkiye'nin Suriye Politikalarının Güvenlikleştirme Teorisi Kapsamında İncelenmesi: 2011-2015*”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Özgen, H. N. (2001-2004). *Sınır Kasabaları Sosyolojisi Projesi: 2001-2004*. [Http://Neseozgen.Net/Wp-Content/Uploads/26.Pdf](http://Neseozgen.Net/Wp-Content/Uploads/26.Pdf) (28.01.2019)
- Öztürk, B. (2016). “*Jeopolitik Açıdan Sınır Güvenliği: Uludere Sınırı Örneği*”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, Ankara: MEB Yayınları.
- Paksoy, P. (2014). Politik İstikrarsızlığa ve Karışıklığa Bağlı Krizlerin Turizm Endüstrisine Bağlı Etkilerinin Mısır Üzerinde Değerlendirilmesi. A. Gözkaman, & P. Paksoy içinde, *Arap Baharı Üzerine Değerlendirmeler*, Ankara: Detay Yayıncılık. 177-201.
- Prescott, V. Ve Triggs, G. D. (2008). *International Frontiers and Boundaries: Law, Politics and Geography*, Leiden-Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Salter, M. B. (2005). “At the Threshold of the Security: A Theory of a International Border”, (Edt. Elia Zureik and Mark B.Salter), *Global Surveillance and Policing: Borders, Security, Identity*, Willian Publishing, Devon, 36-51.
- Savaşeri, İ. U. (2014). “*Avrupa Birliği Entegre Sınır Yönetiminin Türkiye'nin Sınır Güvenliğine Etkisi ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları*”, Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

- Smith, B. (1995). *On Drawing Lines On A Map*.
<http://ontology.buffalo.edu/smith/articles/drawing.html>. (28.01.2019)
- Şahin, Z. (2019). “*Türkiye Dış Politikasında Jeopolitik Bir Kavram Olarak Suriye-İrak Sınır Güvenliği: 2002-2017 Dönemi*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul.
- Şemsit: (2010). “Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları”, *Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Şener, B. (2017). “Vesfalyan Dönem’den Post-Vesfalyan Dönem’e Uluslararası İlişkilerde Sınır Olgusu: 21. Yüzyılda “Devlet Jeopolitiği” İle “Küreselleşmenin Jeopolitiği” Arasındaki Mücadelenin İzdüşümleri”, (Edt: Tolga Sakman), *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları*, İstanbul: Tasam Yayınları, 39-52.
- Taş Yetim, H. (2015). “*Erken Cumhuriyet Döneminde Kürt Sorunu (1920-1938): Bir Güvenlikleştirme Analizi*”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Taylor, P. J. ve Flint, Colin (2000). *Political Geography: World Economy, Nation-State and Locality*, 4. Edition, Singapore: Prentice Hall.
- TDK. (2005). “Türkçe Sözlük”, Ankara: TDK Yayınları.
- Tekin, F. (2012). Sınırlar, Bölgesel Kimlikler ve Ümmet Tasavvuru. *Milel ve Hilal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*. 9(3). 157-175.
- Tekin, F. (2012). *Sosyolojik Açıdan Sınır: Hakkâri Örneği*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tekin, F. (2014). *Sınır Sosyolojisi Ulus, Devlet ve Sınır İnsanları*. 1. Baskı, İstanbul: Açılım Kitabevi.

The White House (2018). <https://www.whitehouse.gov/1600/presidents/georgewbush> (27.05.2018).

Toran, A. (2012). “*Ulusal Güvenlik ve Küreselleşme: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Politikasının Dönüşümünde Küreselleşmenin Rolü*”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Turan, M. (2017). “Misak-ı Milli’nin Anlamı ve Tarihi Değeri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, (93). 99-111.

Türk Dil Kurumu (2019). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=s%C4%B1n%C4%B1r&uid=45663&guid=TDK.GTS.53549cd15717c9.78669088 (21.01.2019).

Ullman, R. (1983). *Redefining Security. International Security*, 8(1), 129-153.

Uyarer, F. (2017). “*Terörizmle Mücadelede Sınır Güvenliğinin Önemi ve Geleceği: Türkiye Örneği*”, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ünal, A. (2021). *Siyasi Bir Coğrafya Açısından Sınırlar ve Küreselleşme Bağlamında Arktika’nın Sınırları*, https://www.academia.edu/19981735/Arktika_B%C3%B6lgesine_Genel_Bak%C4%B1nC5%9F_Overview_of_the_Arctic_Region_?auto=download (12.03.2021).

Waeber, O. (1995). “Securitization and Desecuritization”, (Edt. Ronnie D. Lipschutz), *On Security*, New York: Columbia University Press, 46-87.

Waeber, O. (1995). “Securitization and Desecuritization”, (Edt. Ronnie D. Lipschutz), *On Security*, New York: Columbia University Press.

Wilson, T. ve Donnan H. (1998). *Border Identities: Nation and State at International Frontiers*. 1. Baskı, Cambridge University Press, İngiltere.

- Wolfers, A. (1962). *Discord and Collaboration*, London: The John Hopkins Press.
- Yalçın, A. (2009). “*Avrupa Güvenlik Politikaları*”, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavuz, N. (2020). “*11 Eylül 2001 Sonrasında Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Türk Dış Politikası'nın Analizi*”, Yüksek Lisans Tezi, Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuz: M. (2017). “*European Union Readmission Agreements As Securitization Instruments: The Cases Of Turkey and Pakistan*”, Yüksek Lisans Tezi, A Thesis Submitted To The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University, Ankara.
- Yeşiltaş, M. (2015). “İç Savaşa Komşu Olmak Türkiye'nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti”, *SETA Analiz Dergisi*, 1-37.
- Yeşiltaş, M. ve Balcı, A. (2013). “A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map”, *Sam Papers*.
- Yıldırım, A. (2013). “*Devlet, Sınır, Aşiret: Nusaybin Örneği*”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, E. (2019). “*Türkiye’de Güvenlik Açısından Asimetrik Tehdit Algısı (Suriye ve Irak Bağlamında 1991’den Günümüze)*”, Yüksel Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, E. E. (2019). “*Sosyo-Mekansal Üretim İlişkilerini “Sınır Kavramı” Üzerinden Okuma Denemesi: Sınır İmgeleri*”, Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mardin.
- Yılmaz, M. L. (2013). “Güvenlik Kavramında Yeni Bir Boyut; Ekonomi Güvenliği “Türkiye Ne Kadar Güvende?” *SDE Raporu*, Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü.

Yorulmaz, M. (2014). “Değişen” Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde “Değişmeyen” Güvenlik Paradoksu”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 3(1). 103-135.

